

VIGILIA

SZERKESZTI

SÍK SÁNDOR

TAKÁCS JÓZSEF

BELON GELLÉRT

KÁRPATY CSILLA

IJJAS ANTAL

TÚZ TAMÁS

CHARLES DU BOS

FEKETE ISTVÁN

MIHELICS VID

írásai

1953 DECEMBER

Ára: 5 forint

TARTALOM

	Oldal
<i>Takács József</i> : Adventi komolyság	617
<i>Belon Gellért</i> : A Szeplőtelen Szűz: Krisztus-mutató	619
<i>Kárpáty Csilla</i> : Fohász (Vers)	631
<i>Ijjas Antal</i> : Othello mesél (Elbeszélés)	632
<i>Tűz Tamás</i> : Naplójegyzetek (Vers)	637
Charles du Bos naplójából	638
<i>Fekete István</i> : Leltár (Elbeszélés)	647
<i>Kárpáty Csilla</i> : Énekek éneke (Vers)	649
<i>Mihelics Vid</i> : Eszmék és tények	650
A kis út	658

NAPLÓ:

Charles du Bos (660); A Mária-tisztelet és a Mária-év (662); A Malakiás-féle jóvendölések (664); Giesswein Sándor emlékezete (666); Ferde tornyok (667); Jörgensen visszatért Dániába (669); Bibliai archeológia 1953-ban (670); Kölfedezték a lepra gyógyszerét? (671) 668

Felelős szerkesztő és kiadó:

Sík Sándor

Főmunkatársak: *Mihelics Vid* és *Rónay György*.

Kiadja a Vigilia munkaközösség. Kéziratokat Budapest 4, postafiók 152. címre kell küldeni. Kéziratokat nem örzünk meg és nem adunk vissza. Kiadóhivatal: Budapest, V., Kossuth Lajos-u. 1. A Vigilia postatakarékpénztári csekk számla száma: 37.343.

Megjelenik minden hónap elején.

Ára: 5 forint.

A lapengedély száma: 7163/1947. T. M.

ADVENTI KOMOLYSÁG

Az adventtel templomainkban megint ráánkösztönt a viola szín. Ezt valahogy nem találjuk olyan természetesnek, mint a nagyböjtből: számunkra az advent inkább a várakozás öröme, mint az előkészület komolyságát jelenti. Gyermekkorunk adventjeinek az emlékezete sem a viola vasárnapok és hétköznapiok egymásutánja, hanem a hajnali misék belső fényessége a már kívül is oszladozó sötétségben.

Az Egyház azonban nem enged a viola színből. Aligha van kedvére, hogy adventben csak a karácsonyvárás örvendező nyugtalanságát érezzük. Bizonyára ezért figyelmeztetget is, hogy ne mindig csak a már eljött Megváltóra gondoljunk és a karácsonyi fényességet várjuk. Hiszen a második eljövétel ítélet lesz.

És éppen ezért figyelmeztet az Egyház, hogy senki se ringassa magát hiú örömmámorba, senki se maradjon nyugalmas biztonságban, hanem mindenki utat keressen, utat készítsen önmagában; önmagából kivező út, Krisztusnak megnyitott út. Megtörténhetik ugyanis az az ellenmondásnak látszó tény, hogy valaki Krisztust várja és mégis elzárul Krisztus előtt, amikor megérkezik hozzá.

Urunk első eljövételénél is így történt: sajátjába jött, és övéi nem fogadták be. A zsidóság maga teljesen, dicsőséges és fájdalmas történelme, egész élete és minden vágya a Megváltót várta: az Eljövendő volt léteinek értelme, szívének titkos, csendben és hangosan lépten-nyomon kimondott vá-

gya. És mégis, amikor megjött, nem fogadta be, mert nem olyan volt, amilyenről ábrándoztak, nem úgy hozta az üdvösséget, ahogy eltervezték. Ezzel szemben a pogány népek alig gondoltak az Eljövendőre. Vagy ha gondoltak is, annyira testetlen, annyira elmosódott volt ez a vágy, annyira megfogalmazatlan ez a várakozás, hogy vagy csak haszontalan és önámító szertartásokban keresett kielégülést, vagy visszazuhanlt és belefojtódott az emberi élet világi vágyaiba. Amikor azonban hallottak arról, aki a nemzetek vágya volt (Gen 49, 11), ráfigyeltek és hozzá tértek. Szent Pál állapítja ezt meg: a pogányok nem keresték a megigazulást, de elérték azt a hit által. Izrael a megigazulás törvényére törekedett, de nem érte azt el, mivel nem a hit szerint törekedett, hanem mintegy saját cselekedeteire támaszkodva. Belebottlottak a botlás kövébe, amint írva van: „Ime, a botlás követ és a botrány szikláját teszem le Sionban, és aki ebben hisz, nem vall szeggyent.” (Róm. 9, 30-33.) Sion várvavárt Megváltója botránykő lett Sionban, majdnem mindnyájan meghottlottak benne. Szeggyent vallottak, mert nem hittek: nem akartak és elfoquultságuk miatt nem is tudtak teljesen ráhagyalkozni, egész gondolatvilágukat az ő szavai szerint átalakítani, mindent és még önmagukat is elhagyva Hozzá menni.

Ez minden egyes embernek a sorsát is példázza. Nem az jut el az üdvösségre, aki nyugodt abban, hogy eljut, nem is az, aki erőlködik vagy előretör, ha-

nem akin Isten megkönyörül. (Róm. 9, 16.) Csak Isten kü önös irgalma adhatja meg az embernek, hogy önmagából teljesen kiemelkedve Krisztushoz emelkedjék, hogy önmagából teljesen kivetkőzve Krisztusba öltözzék, hogy önmagának teljesen meghalva, Krisztus élhessen benne. Pedig éppen ez az üdvösség.

Mindnyájunk élete folytonos Krisztus-várás, sőt folytonos Krisztussal való találkozás felebarátainkban, sőt bizonyos értelemben Isten minden teremtményében, és végeredményben minden csak próbálkozás, előkészület a végső nagy találkozásra az ítélet napján. Amíg azonban élünk, bármit is élünk, mindig bizonytalan marad, hogy milyen lesz a végső találkozás. Urunk ugyanis csak második eljövetelekor fogja nyíltan és mindenki számára kihirdetni, hogy kik az Ő választottai. Addig mindig meglesz az emberiségben a két csoport: az egyik mondja, hogy Uram, Uram, a másik vagy semmit sem mond, vagy pedig egyenesen ellentmond. És mégis megint csak úgy lesz: sokan állnak majd Krisztus elé, mint akik jól ismerteknek tudják magukat és mégis meghallják majd az elutasító szavakat: „Bizony mondom nektek, nem ismerlek titeket.” (Mt 25, 12.) És: „sosem ismertelek titeket.” (Mt 7, 23.)

Az üdvösségnek ez a bizonytalansága, a Krisztussal való végső találkozás mikéntjének mindhalálig való eldöntetlensége követeli meg a keresztény alázatosságot, a félelemmel és rejtéssel való buzgólkodást. (Fil. 1, 12.) Sohasem szabad kiesnünk abból a tudatból, hogy Isten minden kegyelmével is csak haszontalan szolgálk vagyunk

mimagunkban, ha magunkat tekintjük, nem pedig Isten ajándékait, amelyeknek koronája, de nem szükségszerűen velejárója az üdvösség. Sejtelve sincs a kereszténységről, aki még nem döbbsent rá teljes méltatlanságára és egyetlen teendőjére: alázatosan figyelni Istent és készséggel simulni minden végzéséhez, folyton keresni az Ő kedvét és sohasem gondolni: no, most már megtaláltam, most már minden rendben van.

Erre figyelmeztet bennünk az adventi viola: állandó penitencia a keresztény élet, a szó héber és görög eredetjének értelmében szerint: állandó igyekezet arra, hogy mindentől és magunktól elfordulva Istenhez térjünk. Istennek ugyanis önmagán kívül semmi sem tetszhetik, mi is csak annyiban tetszhetünk neki, ha Krisztushoz való hasonlóságunkban önmagára ismer. Ennek a hasonlóságnak a megkívánt mértékét Isten egy-együnknek sem nyilatkoztatta ki, és éppen ezért sohasem lehetünk az önmagunkkal való megelégedettségben nyugodtak. Azt talán még mondhatja valaki, persze önmaga ámitására és megnyugtatóására: annyira hasonlítok már Krisztushoz, amennyire csak számomra lehetséges, hiszen mindent megtettem. Azt azonban senki sem mondhatja: annyira hasonlítok már Krisztushoz, amennyire hasonlítanom kell; ezt ugyanis csak Isten tudja. Ezért nem szabad sohasem úgy örvendeznem Krisztusnak, mint akit már véglegesen és teljesen megtaláltam, hanem mindig keresnem kell és jól tudnom, hogy akkor sem azért érem el, mert keresem, hanem azért, mert Ő hozzám jön.

Takács József

Belon Gellért

A SZEPLŐTELEN SZŰZ: KRISZTUS-MUTATÓ

Mikor a Szeplőtelen Szűz lourdesi megjelenését ünnepeljük, akkor az imádkozó egyház az isteni titkok jövőjét szemlélő Szent Jánossal véli hallani „a nagy szózatot az égből; mely így szól: Most lén az üdvösség és az erő és a mi Istenünknek királysága és az ő Krisztusának hatalma” (Jel. 12, 10).

Aki megszokta, hogy az Egyházra úgy tekintsen, mint Szent Pál, az nem fog meglepődni ezen. Tudjuk ugyanis, hogy az Isten országának e földi léte, fejlődése és minden korban való ténykedése arra szolgál, „hogy most kinyilváníttassék az Istennek sokszoros bölcsesége a hatalmasságoknak az egyház útján” (Ef. 3, 10).

A szeplőtelen fogantatás dogmájának kihirdetésében is az Isten sokszoros bölcsességét kell észrevennünk, amint az az egyház útján megnyilvánul; magában a dogmában pedig csodálatosan tündöklök „az Istennek királysága és az ő Krisztusának hatalma.” És ezt olyan arányban képviseli ez a tan, hogy a ma keresztyéne elmondhatja Szent Pállal: „Megismertem Krisztus titkát, mely más nemzedékek idejében nem jutott tudomására az emberek fiainak úgy, ahogyan most kijelentetett” (Ef. 3, 5).

A száz éve kihirdetett dogma ünneplésének örömteli hangulatát nem kell megzavarnunk ellenzőinek, megvetőinek vagy fölényes mosollyal való elintézőinek magatartásával. Csodálkozunk ezen nem szabad, hiszen a Szűz Anya sorsa össze van kötve Fia sorsával. És Jézusban „a kő, melyet az építők megvetettek, szegletkövé lön” (Mt. 21, 42), nem lehet meg minket, hogy a Szeplőtelenül fogantott Szűz is osztozik e megvetésben, a megvetés minden formájában. De természetesen osztozik abban is, hogy szegletköve is lesz nemcsak a fejlett kegyelmi életnek, de egyáltalán az Istenben való életnek.

És itt kell rátapintanunk sok keresztyén ember tudatlanságára, és érdeklenségére, amit e dogmával szemben elfoglal. Elhanyagolható részlektérdesnek tekinti csupán. Pedig ha Mária törjárta lelkének sbe arra volt jó, „hogy nyilvánosságra jöjjenek sok szívből a gondolatok” (Luk. 2, 35), mennyivel inkább ezt munkálja bennünk lelkének szeplőtelen fogantatása? Mennyi elaludt, elhallgatott, elrejtett bűn vár szívünkben az őszinte bűnbánat nyilvánosságára? Mennyi erőtlén, csiraszzerű istenszeretés vagy emberszeretés marad holtan szívünk mélyébe zártan és nem virágzik ki a tettek s a megvalósítások világosságában?

Kell tehát nekünk a Szeplőtelen Szűz. Az a Szűz, aki éppen akkor lépett a keresztyén tudat homlokterébe, amikor joggal fel lehetett tenni az evangéliumi kérdést: „Az Emberfia vajjon talál-e hitet a földön?” (Luk. 18, 8); és aki akkor nyitotta fel vigaszainak és kegyelmeinek bőven ömlő forrását, amikor „meghült sokakban a szeretet” (Mt. 24, 12). A 19. század derekának hitetlensége és szembenálló osztályokra bomló társadalom válsága szün-

te a legmagasabbra hágott, amikor a dogmát kihirdették és a Szeplőtelen Szűz Loudesben megjelent.

Lourdesben azóta is történnek csodák és az egyház most az Ő ünneplését várja tőlünk. És mi ünnepeljük is katolikus örömmel, mert az Immaculata feltárja előttünk az Isten nagyságát és Krisztus hatalmát; bemutatja az egyház csodálatos belső életét; végül a kegyelem csodáját vetíti szemünk elé.

ISTEN ÉS KRISZTUS MEGDICSŐÍTÉSE

Főpapi imájában azt mondja az Úr Jézus: „Az pedig az örök élet, hogy megismerjenek téged, egyedül igaz Istent, és akit küldöttél, Jézus Krisztust” (Ján. 17, 3). Léven pedig az örök élet a földi életünk folytatása és befejezése, egyéni életünk, de az egyház életének haladásán is egyre jobban ki kell verődnie az örök élet jellegének.

A szeplőtelen fogantatás dogmáján is elsősorban ezt érezzük. A dogma ugyanis pontosan ezt mondja: Szűz Mária a mindenható Isten páratlan kegyelméből és kiváltságából Krisztus Jézusnak, az emberi nem megváltójának érdemeire való tekintettel fogantatásának első pillanatában az eredeti bűnnek minden szennyétől óva maradt.

Isten szentsége

Ha „különleges kegyelemről és kiváltságról” beszélünk, akkor nevezetlenül is valami hatalmas, mindent elsodró hatalom felbukkanását kell észlelnünk. Valami sötét végzet sejlik föl előttünk, melybe mindenki be van zárva. Valami ellenállhatatlanul hőmpolygó ragály erejét érezzük, mely mindenkit rabul ejt első pillanatában. „Kárhozat szállott minden emberre egynek a bűnbekesése miatt” (Róm. 5, 18) — olvassuk Szent Pálnál. Nem kell sok fantázia hozzá, hogy a lapidáris szavak mögött megérezzük a megváltatlanság vizeinek mindenkit elárasztó zuhogását.

A világ hitetlenül csóválja a fejét az eredeti bűn hallatára; az istenhívők közül pedig sokan hihetetlennek tartják, hogy „a sok ember megtételezett bűnösnek egy ember engedetlensége által” (Róm. 5, 19), és így „természetünknel fogva a harag fiai voltunk”. (Ef. 2, 3). De mit sejtene ezek Isten illethetetlen fölségéből? Mily nagy és felfoghatatlan szentség lehet az, akinek megbántása egy ember részéről reménytelenül eladósodott szolgává teszi az egész emberiséget (Mt. 18, 24)? Annyira, hogy — az isteni parancs szerint — el kell adni „őt és feleségét és gyermekeit és minden vagyonát.” Az eredeti bűn által minden ember börtönre születik. Az Isten „minden a bűn alá foglalt” (Gal. 3, 22). Mindenki feje fölött ott van a kárhozatra szóló „rendelkezéseket magában foglaló és minket vádoló okmány” (Kol. 2, 14). Ha minket olyan valaki bánt meg jortalanul, aki hozzánk képest kicsiny, annak olyan megtorlást helyezünk kilátásba, hogy „megemlegesse még az unokája is.” Isten szentségéhez és fölségéhez olyan kicsinyek vagyunk, hogy Ádám lázadását meg kell emlegetnie minden embernek, egészen a legvégső korok legvégső emberéig.

Az eredeti bűnnek ez a sodrása oly nagy, hogy természete szerint a Szűz Anya is mint Ádám lánya, erre az adások börtönére volt kötelezve. És ha valami közbe nem jön, neki is hordoznia kellett volna a bünadósság szomorú örökségét. Ahogy azt Duns Scotus hasonlattal kifejezi: Ádámban az egész emberiség a bűn mocsarába zuhant. A Szűz Anyának is ebbe kellett volna ember-volta miatt esnie, de Isten különös kiváltsága még a bűnbeesés előtt, zuhanása közben kiragadta őt.

Ez világosan mutatja, hogy Istent nem lehet büntetlenül megbántanunk. Mint Isten maga mondja: „Ime, olyan dolgot mívelek Izraelben, hogy annak, aki meghallja, belecsendül mindkét füle“ (I. Kir. 3, 11). Ha a gyökerestül kitépött fák, ledöntött házak és letarolt vetés jelzi a vihar nagyságát; ha az eget elfekető füst mutatja a tűz hatalmasságát, akkor milyen nagy és szent az az Isten, aki „meg akarván mutatni haragját és megismertetni hatalmát“ (Róm. 9, 22), ilyen büntetéssel sújtotta az ellene lázadó embert.

A Szűzanyát különös kegyképpen és kiváltságból vette ki ebből a pusztító áradatból. „A kivétel erősíti a szabályt“ elve alapján a Szűz Anya létének első pillanatától megóvott lelke azt is mutatja, hogy akivel az Isten közelebbi kapcsolatba akar lépni, annál hallani sem akar bűnről. Más dolog az, hogy mit tesz az Ő irgalmassága. Persze, hogy a tékozló fiú után tekintető atyává lesz az Isten, sőt a rongyaiban bandukoló emberiség elé szaladó irgalommá válik (Luk. 15, 20). De Istennek ez a lehajló irgalma csak akkor tűnik fel előttünk a maga csodálatos nagyságában, ha ráébredünk arra, hogy ki az az Isten, aki így könyörül rajtunk. A sekélyes lelkület mindig kísértve van arra, hogy az Isten megfoghatatlan irgalmában ne vegye észre az „emészlő tűz“ (Zsid. 12, 29) vonását, akinek kezébe esni „rettenetes“ (Zsid. 10, 31). Ettől a sekélyes lelkülettől új Szent Péter is: „És ha atyának hívjátok azt, aki személyválogatás nélkül ítél kinek-kinek cselekedetei szerint, járjatok félelemmel zárandokságtok idején.“ (I. Pét. 1, 17). Mert ő „a boldog és egyetlen Hatalmasság, a királyok Királya, és az urak Ura, ki megközelíthetetlen világosságban lakozik. kit senki ember nem látott és nem láthat“ (I. Tim. 6, 15-16).

Krisztus megváltói hatalma

A Szűzanyának ez a kiváltsága és kegyelemmel való megszentelése fogantatásának első pillanatában Krisztus Jézusnak, az emberi nem Megváltójának érdemeire való tekintettel történt. — Mikor Sibour párizsi bíboros-érsek a dogma ünnepélyes kihirdetése után a székesegyházából távozott, ezzel a felkiáltással rontott rá egy merénylő: „Le az istennőkkel!“ A merénylő népies fogalmazásában csak azt fejezte ki, amit a csak természetes látásokon tájékozódó emberi ész mondhat a dogma rosszulértelmezésében. A protestantizmus is ezzel a jelszóval utasította el magától Szűz Mária tisztelétét. A katolikusok között is akadnak, akik engedik meghúlni magukban a Szűzanya iránti hagyományos katolikus szeretetet, mégpedig azon a címen, hogy ők „szellemibb“, „Krisztus-középpontú“ vallásosságot akarnak.

De hát ezek nem veszik számításba azt, amit az Úr Krisztus az utolsó vacsorán mondott tanítványainak: „Bizony, bizony mondom nektek, aki énbennem hiszen, amely tetteket én cselekszem. Ő is cselekedni fogja azokat: sőt nagyobbakat is fog tenni azoknál“ (Ján. 14, 12). Joggal álmélkodunk az Úr Jézus e kifejtésén. Mert ha csak annyit ígért volna, amit máshol így fejezett ki: „Ahol én vagyok, ott lesz az én szolgám is“ (Ján. 12, 26), ezt is meglepődve kellene tudomásul vennünk. De itt többet ígér: nagyobb műveket. A nagyobb művek pedig az emberben mindig nagyobb csodálatot váltanak ki. Körülbelül olyat, mint a likaoniaiakban az erőtlen lábú ember meggyógyítása, kik látván Pál csodáját felkiáltottak „likaoniai nyelven: „Az istenek olyanok lettek, mint az emberek s leszálltak hozzánk“ (Csel. 14, 10). De a tulzások nem jelentik a tévedéseket. Mert ha az Úr Jézus ki merte ezt mondani — számításba véve a botránkozni tudó vagy túlozni kész emberi értelemet, hiszen ő „tudta, mi van az emberben“ (Ján. 2, 25) — akkor az úgy is van.

És ha valaki hitt az Úr Jézusban, akkor az az Ő Szűz Anyja volt. Már Erzsébet is mondja róla: „Boldog vagy, te, ki hittél“ (Luk. 1, 41). És Ő volt az elseje azoknak a boldogabbaknak, „akik nem láttak, és hittek“ (Ján. 20, 29). Ha tehát Ő volt a hívők elseje, akkor nyilván Őreá állanak Jézus ígéretei a „nagyobb művek“ megtevéséről. És ha lehet beszélni túltengő Mária-tisztelet-ről, akkor ennek a gyökere Jézusnak ebben az ígéletében rejlik.

És abban a másik ígéletében: „Ha valaki nekem szolgál, meg fogja azt tisztelni az Atya“ (Ján. 12, 26). Ki szolgált egész valójával, teljesen az Úr Krisztusnak, ha nem a Szűzanya? És éppen ezért, ha felmerül a kérdés: „Mi történjék azzal, akit a király ki akar tüntetni?“ (Eszter, 6, 6), felelhetjük ugyancsak a szentírással: „Azt, akit a király ki akar tüntetni, királyi ruhába kell öltöztetni, fejére királyi koronát kell tenni, a királyi fejedelmek és hatalmasok közül az első vezesse a lovát és a város terén áthaladva hangosan kiáltsa: Így dicsőül meg az, akit a király ki akar tüntetni!“ (u. o. 7-9). Nincs tehát meglepő abban, hogy a Szűzanyát isteni fénybe öltöztötte, Krisztus királyi ruhájában tündökölni látja a katolikus szemléletében.

De mindennek a megdicsőíttetésnek az alapja: Krisztus megváltói kegyelme. A katolikus teológia mindig határozottan elutasította azokat a magyarázatokat, amik ezt kizární látszottak. A középkor nagy teológusai azért helyezkedtek negatív álláspontra, a Szeplőtelen fogantatással szemben, mert nem tudták összeegyeztetni az eredeti bűn általánosságával és Krisztus egyedüli közvetítő kegyelmével.

Nem tudták megtalálni az összeegyeztetésnek a formáját: Krisztus szenvedéseinek előresugárzását. Pedig annak valamilyen formájú kisugárzása volt, hiszen az Úr Jézus mondja Ábrahámról, hogy „örömmel kívánta látni az én napomat; látta és örvendezett“ (Ján. 8, 56); és Szent Pálnál is ezt olvassuk: „Mindnyájan (a zsidók a pusztában) ugyanazt a szellemi italt itták; ittak pedig az őket követő szellemi sziklából; a szikla pedig Krisztus vala“ (I. Kor. 10, 4). Ha tehát ilyen formában előre tudott sugározni Krisztus kegyelme annyi évszázadra, akkor nem lehet

nehézsége annak, hogy ne töltse el a kegyelem szent örömeivel és szellemi italával anyját, akivel mégis csak közvetlenebb kapcsolatban állott, mint a pusztában vándorló zsidó néppel vagy ósatyjával, Ábrahámval.

Mária felmagasztalása tehát nem más, mint Krisztus kegyelmének hajnalhasadása, a kicsinynek felemelése, a szegénynek betöltése jókkal (Magnificat). Radikálisabban nem képviselhetné a katolikus felfogás Krisztusnak egyetlen megváltói szerepét, mint éppen azzal, hogy még anyja is általa és benne nyerte kegyelemmel teljességét. Itt is beigazolódik, hogy amin mint „botlaskövön és botránysziklán megütköznek“ (I. Pét. 2, 8), épp az lesz „főszegletköve a tisztességnak.“ A Mária-dogmák nem kisebbítik Krisztus egyetlen kegyelmi közvetítését, sőt inkább kiemelik.

AZ EGYHÁZ TITKÁNAK FELDERÍTÉSE

Sok szó esik az egyházzól, annak titokzatos belső erőiről és csodálatos működéséről. Hallunk arról, hogy Krisztus a fej, mi pedig a tagjai. Hallunk arról, hogy a fejtől „van az egész testnek egybeerősítése és egybekötése minden összekötő iz közreműködésével minden egyes tagra kimért tevékenységben“ (Ef. 4, 16). Halljuk azt, hogy „amint egy testben sok testrésznk van, nincs azonban minden testrésznek ugyanaz a rendeltetése, akképen sokan vagyunk Krisztusban“ (Róm. 12, 4). „De különböző adományaink vannak a nekünk adott kegyelemnek megfelelően“ (u. o.), és „az Isten azért alkotta úgy a testet, hogy amely tagnak nem volt, annak nagyobb tisztességet adott, hogy ne legyen meghasonlás a testben, hanem a tagok egymásért kölcsönösen szorgoskodjanak“ (I. Kor. 12, 24-25).

Mindezekről tudunk, de nem áll előttünk egészen kézzelfoghatóan, hogy ez mit is jelent. A szeplőtelen fogantatás dogmájának fejlődése csodálatos fényt vet Krisztus titokzatos testének, „mely az egyház“ (Kol. 1, 24), életére. És ahogyan a kánai csodánál a Szűzanya közbenjárására lépett a nyilvánosság elé „és nyilvánosságra hozá dicsőségét“ (Ján. 2, 11), úgy a Szűzanyának végig az időkön ez a feladata: nyilvánosságra hozni a titokzatos Krisztusnak, tehát egyházának dicsőségét: a benne rejlő isteni erőket és isteni életet.

A dogma fejlődésének rövid összefoglalása ez: Szűz Mária e rendkívüli kiváltsága kezdetben burkoltan szerepel a hitletéteményben: a haláltszülő Évával szemben az életet szülő Szűz Mária áll, aki Krisztus-al egészen különleges szentségi kapcsolatban van, és olyan jelzőkkel illetik, amik minden kapcsolatot kizárnak a bűnnel. Már a második században Szent Ireneusz Krisztus tisztaságával hozza kapcsolatba „tisztá anyját.“ Szent Agoston szerint minden ember bűnben van, „kivéve azonban Szűz Máriát, akiről az Ur Krisztus méltósága miatt egyáltalán hallani sem akarok, amikor bűnről van szó.“ Makulátlannak, páratlan szentségnek, sértetlennek mondják.

Maga a szeplőtelenül fogantatás kifejezetten a hetedik században jelentkezik, persze ez is homályosan, és a keleti egyházban. A terméketlen, előregedett Annának fogantatása áll az ünneplés homlokterében, de utalnak megszentelésére is. Mikor azután az ünnep, görögökkel eleven kap-

csolatban lévő vidékekről, a normannok közvetítésével nyugatra kerül (Anglia, Normandia), az észszerűséget követelő nyugati gondolkozás — mint az természetes is egy titok magyarázatánál — két pártra szakad. Csodálatos gyorsasággal terjed el az ünnep, annak ellenére, hogy a középkor nagy gondolkodói ellene foglalnak állást. — Joggal lepődünk meg, hogy az ellenkezők sorát a nagy Mária-tiszteelő Szent Bernát nyitja meg, majd a skolasztikus teológusok, élükön Szent Tamással és Szent Bonaventúrával szintén ellene foglalnak állást. De mindezek ellenére egyre győzelmesebben halad előre a szeplőtelen fogantatás tanának világos magyarázata, különösen Duns Scotus ferences teológus tanítása hátróta el a megértés nehézségeit, úgyhogy a keletészakadó bázeli zsinat szakadár része hittételként mondta ki. A trienti szent zsinat az eredeti bűnnel kapcsolatban Szűz Máriát kiveszi az általános határozatokból és fenntartja IV. Sixtus pápa rendelkezéseit, aki nemcsak fenntartotta az egyház eddigi engedélyét a Szeplőtelen fogantatás ünnepére, hanem megtiltotta az ünnep és tanítás támadását. Az újabb szerzők és a trienti zsinatot követő nagy teológusok majdnem mindnyájan a szeplőtelen fogantatás tana mellett foglalnak állást. Az ellenzők egyre gyérülnek, de különös, hogy olyanok is vannak közöttük, akik különben kitűnnek nagy Mária-tiszteletükkel.

Nagyjából ez marad a helyzet a múlt század közepéig, amikor IX. Pius pápa körkérdest intéz a világ püspökeihez a dogma kihirdetése tárgyában. Több mint ötszáz püspök a legnagyobb lelkesedéssel kéri az ünnepélyes kihirdetést, míg mintegy ötven — közöttük a párizsi bíborosérsek és több német főpap — részben elméleti, részben gyakorlati szempontokból a kihirdetés ellen foglalt állást. Ilyen körülmények között IX. Pius pápa gaeli számkivetéséből való visszatérének halála jeléül a keresztény világ nagy örömeire kihirdette Istenről kinyilatkoztatott tanként Szűz Mária szeplőtelenül fogantatását. A liberális világ gúnykacaja kísértette a kihirdetést, de Isten a lourdesi jelenésekkel és csodákkal megpecsételte a tanítást, és a hívőknek egyre erősödő áhitatát a szeplő nélkül fogantatott Szűz iránt most sem szűnik meg csodákkal támogatni.

1. Ha csak ilyen nagy vonalakban nézzük is a dogma történetét, mingyart felmerül a kérdés — ami sok elmélődő katolikust foglalkoztat: — ha Szűz Máriának ilyen kiváltságot adott az Isten, miért nem mondta ezt meg nyíltan és miért nem íratta le a szentírásban?

De ezen csak az akad fenn, aki nem veszi számításba azt, hogy például Isten a szüzi születés csodáját egy házasság leple alá rejti, a közismerten kiváltságolt szerepű Bethlehemből való származást a názáreti tartózkodással fűdi el, úgyhogy Jézust „názáretinek“ (Mt. 2, 23) és „József fiának“ (Luk. 4, 22) nevezik. Önnél lép fel tehát, ahonnet prófétát nem vártak (Ján. 7, 52). Az Úr Jézusnak az a szokása, hogy az ismeretlenségből szeret előlépni — még feltámadása után is — hisz Magdolna előbb kertésznek nézi (Ján. 20, 15), az emmausziak vándorló idegennek (Luk. 24, 18), a tibériási tavon halászó apostolok „sem ismerték meg, hogy Jézus az“ (Ján. 21, 4). Csodálatos-e tehát, ha az, aki „külsőjét tekintve úgy jelent meg, mint ember“ (Fil. 2, 7), Anyjának is ezt a sorsot szánta?

Ezt a sorsot kellett is neki szánnia. Mert az a gyalogjáró emberi gondolkozás, mely a házasság felbonthatatlanságának eszméjével szemben is hűldezve áll meg (Mt. 19, 10) és a gazdagságról mondott evangéliumi szavakon is megsemmisülten „csodálko-

zott" (Mt. 19, 25), hogyan fogadta volna be a szeplőtelen fogantatást? És ha a megváltó halált a jóindulatú apostolok „sem érték és az ige el volt rejtve előlük, és nem értették a mondottakat" (Luk. 18, 34), akkor ennek a megváltó halálnak a kivirágzása, és pedig előreváló kivirágzása hogy fért volna a fejükbe? Ha az újjászületést a különben készséges Nikodémus nem volt képes felfogni (Ján. 3, 10), akkor az újjászületésnek ez az egyetlen és kiváltságos formája milyen hatást váltott volna ki?

Nem csodálkoznak tehát azon, hogy Istennek ez a titka is beletartozik azok közé a dolgok közé, melyekről Jézus az utolsó vacsorán így szól: „Még sok mondanivalóm volna nektek, de most nem vagytok hozzá elég erősek" (Ján. 16, 12). Tekintettel volt tehát az Úr Krisztus az emberi gyengeségre, és éppen ezért a vakoskodóknak homályos módon, mintegy sejtetve adta tudtul ezt a nagy titkot.

Ebből kifolyólag nem akadunk fenn azon sem, ha az ősevangélium és az angyali köszöntés szentírási szövegeiben — mikben a hagyományos keresztény érület a dogmát kijelentve látta — az újabb katolikus szentírásmagyarázati művek sem látják a dogma világos és félreérthetetlen kinyilatkoztatását. Itt csak azok állnak meg, akik nem olvasták Szent Péter szavait a szentírási helyekről: „Mindenekelőtt megértvén azt, hogy az Írásnak egy jövődölése sem származik tulajdon értelmezésből. Mert sohasem emberi akaratból származott a jövődölés, hanem a Szentlélektől sugalmazva szölk az Isten szent emberei" (II. Pét. 1, 20-21). A „saját értelmezés" mindig messze elmarad attól az értelmezéstől, amit a Szentlélek rejtett abba bele és amit csak a Szentlélek olvas és olvastat ki belőle. A Szentléleknek ezt a kiolvasott működését Jézus az ő egyházának adta. „Mikor pedig eljövend ő, az Igazság Lelke, ő majd eligazít titeket minden igazságban; mert nem fog magától szólani, hanem amiket hall, azokat fogja mondani. Ő majd megdicsőít engem, mert az enyémből veszi és kijelenti nektek" (Ján. 16, 13-14). Nem mintha új igazságokat akarna bevetni, „mert mindent, amit hallottam Atyámtól, tudtul adtam nektek." (Ján. 15, 15).

2. Ezzel kapcsolatban felmerül a másik kérdés is: ha homályosan nyilatkoztatta is ki Isten a szeplőtelen fogantatást, miért várt ennyi időt, és miért éppen ezt az időt választotta ki annak teljes fényében való ragyogására? Hiszen amikor jelentkezik a fogantatás ünnepele, először abban látják csodálatosságát, hogy Mária öreg szülőktől született, később abban látják a csodálatosságát, hogy a szülők az érzékiség gyönyöre nélkül indították életbe a Szent Születet. És még sokféle téves magyarázat és felfogás szerepelhetne itt, mikkel szemben a komoly tudománynak nem volt mit tenni, mint a tagadás álláspontjára helyezkedni. Tehát miért ezt a tévedésekkel és tagadásokkal szegélyezett utat választotta az Isten e titok diadalrajutásában?

Itt megint csak az egyház titkára utalunk. Az Úr Jézus bámulatos részletességgel mondja el a következő példabeszédet egyházáról: „Ugy van az Isten országa, mintha az ember magot szór a földébe; azután alszik és fölkel, éjjel és nappal, és a mag kikel és növekszik, maga sem tudja, hogyan. Mert magától terem

a föld először füvet, azután kalászt, azután teljes gabonát a kalászbán" (Mk. 4, 26-28). Az Isten elhintett igazságai is gyökeret-szárat-pelyvát növesztenek a történelem folyamán, amik semmire sem jők ugyan, de mégis a magból valók és a mag kiteljesülését segítik elő. Magdolna Jézust kertésznek nézte, de nem tűnt el belőle az istenség, és nem változott valóban egyszerű kertészé! Az emmausziak szíve csak Jézus jelenlététől „gerjedez vala" (Luk. 24. 22), ha vándornak tartják is őt. Így van az egyház is: Ha akármi-lyen magyarázatot adott is a történelem folyamán a Szent Szűz fogantatásának, abban mégis csak a nagy titok jelentkezett, e titok jelentkezésének örült gerjedező szívvel és azt ünnepelte lán- goló lelkesedéssel.

3. A harmadik kérdés: a nagy keresztény szellemek tagadó álláspontja. Szinte érthetetlen a három nagy középkori szent ta- gadása. De ebből is az egyház dicsősége származik.

Hiszen beigazolódik Jézus szava: „Hálát adok neked Atyám: mennynek és földnek Úra, hogy elrejtetted ezeket a bölcséktől és okosaktól, és kinyilatkoztattad a kicsinyeknek" (Mt. 11, 25). Az alázatos, gyermeki hit diadalmaskodik itt, szemben a tudás fö- lényével. Bár ha ezekben a szentekben nem érett göggé a tudomá- ny, de mégis rá akart nyilván mutatni az Isten a tudás hiá- nyosságára, — még a legnagyobb szentekben is. Ezt különben ők is vallották: hisz egyrészt legbölcsebbnek a tudott tudatlanságot tartották, másrészt pedig mindnyájan az Egyházra bízták végül is a kérdés eldöntését.

Még inkább érezzük az egyház megdicsőülését a nagy skolasz- tikusok tagadásából, ha arra gondolunk, hogy egy időben — és épp a kihirdetés korszakában — a legkézenfekvőbb vád az volt az egyház ellen, hogy a középkorban a skolasztika karjaiba ve- tette magát és engedte, hogy e nagy szellemek teljesen uralkod- janak rajta, sőt terrorizálják. A Szűzanya, — ez a nagy egyház- megdicsőítő — saját magán mutatta be e vád és rágalom valót- lanságát. Hiszen éppen itt mutatkozik meg, hogy akármit mondott légyen is Szent Bernát, akármit Szent Tamás, az Egyház nem hallgatott rájuk. És ez szolgáltat fényes tanúbizonyságot arra, hogy nem emberi okosság és sekélyes opportunizmus vezeti az egyházat, hanem egy az eszen túli titok, a benne munkálkodó ke- gyelem titka, mely — ha kell — kész egy az egyház oszlopának mondott Szent Bernáttal is szembeszállani, és tud egy — az egye- temes zsinatok hatásával egy rangba hozott — Szent Tamás szel- lemi igézete alól is kiszabadulni, ha a hitről van szó.

És azt is mutatja e szellemi nagyok tagadása, hogy nem úgy áll a dolog, amint azt a protestáns támadások állították: hogy a középkori egyház a szentek tiszteletében — elsősorban persze a Szűzanya tiszteletében — válogatás nélkül káprázatos fénybe öltöztette az embert és ezzel elkódósította az Isten tiszta világát és Krisztus egyetlen közvetítő szerepét. Szó sincs róla. Ha valaki középkori ember, Szent Bernát az. Ha valaki a középkor szelle- miségének kialakítója, Szent Tamás az. És ezek éppen Krisztus közvetítő szerepe miatt — mert a kérdés akkori állása nem volt eléggé tisztázott és nem rendelkeztek megfelelő formulákkal, — helyezkedtek tagadó álláspontra a dogmával szemben. Így — amin!

Krisztus szerette az egyházat, és önmagát adta érte a végett, hogy megtisztítsa a víz fürdőjében az élet igéjével, s dicsővé tegye magának az egyházat, hogy sem folt, sem ránc, sem más efféle ne legyen rajta" (Ef. 5, 25-27), és képes volt ezért „maga ellen ilyen nagy ellenmondást elszenvedni" (Zsid. 12, 3), — akként a Szűz Anya is mosolyogva viselte el éppen az ő tiszteletén fáradozó nagy embereknek ezt az ellenmondását, akárcsak Bernadettnek Őt ördögi szemfényvesztésnek néző szenteltvíz-hintését. Mert így dicsőült meg ezáltal az egyház.

4. És ha végül az a kérdés is felmerülne bennünk, miért várt Isten e nagy titok kinyilvánításával tizenkilenc évszázadot, akkor elsősorban is utalnunk kell az időpontok után kutató örök-kérdőknél adott örök-feleletre: „Nem a ti dolgotok, hogy tudjátok az időket és a pillanatokat, melyeket az Atya önhatalmával megállapított" (Csel. 1, 7). De az eltelt hosszú évszázadok teológiai vitái és küzdelmei mindenkit meggyőzhetnek arról, milyen gondosan és körültekintően kezeli az egyház a kinyilatkoztatást. Nem hatódik meg sem a Szűzanya lelkeket betöltő és embert elkápráztató szépségétől, sem az iránta egyre egyetemesebbé váló tisztelettől és lelkesedéstől — hiszen mindkettő mindenkor jellemzője volt a keresztény lelkületnek. De nem is torpan meg a szellemi hatalmasok ellenállásán mégha a legnagyobb fiai is azok. Elég csak a dogmahirdetés előkészítő aktaiba belepillantanunk, hogy ~~ez~~ a tény megállítson elhamarkodott vélekedéseinkben.

Igy látjuk a dogma történetében az egyház belső életét. Az egyszerű hit kezdettől fogva büntelennek tudta a Szűzanyát, így a Fő gondoskodása az izek segítségével észlelhető. Viszont a különböző tagok legjobb akaratú szorgoskodása még az ellenkezésekkel is a „nagyobb tisztességet" munkálta.

Ezért megmutatója ez a dogma az egyház belső életének.

A KEGYELEM MEGMUTATÁSA

Sokat beszélünk a kegyelemről, amit akár szentségekben, akár más formában kapunk az Istentől. De ez annyira titokzatos és annyira rejtett valóság, hogy alig tudjuk megérteni. És mert nem tudjuk megérteni, hajlamosak vagyunk nem is foglalkozni vele. Csak azt hiszem, amit látok! — hangzik sok ember ajkán a szó. Amin ugyan nem kell csodálkoznunk, ha nem-hívők mondják; csak az a baj, hogy a keresztények, sőt a mélyebb lelkiéletre vágyók is áldozataul esnek ennek a felfogásnak. Nagy dolgoknak nagy az előszelük és nagy a hullámverésük — mondják. És mert a kegyelem is nagy dolog, azt gondolják, hogy annak is nagy az előszele és nagyok a hullámverései. Így alakulnak ki azoknak a megrendült lelkeknek ezrei, akik nem érezvén magukban szentgyónásuk és szentáldozásuk kegyelmeinek hullámverését, meginognak hitükben és meghűlnek szeretetükben. A vasárnapi szentmisék elhanyagolói is bizonyára arra hivatkoznak, hogy nem tapasztalják meg azokat a nagy kegyelmeket, amiket az egyház a szentmiséknek tulajdonít. Nem beszélünk azokról, akik emiatt hagyják el napi imáikat vagy sűrűbb templomlátogatásaikat vagy szentírásvolasásukat és egyéb jócselekedeteket.

A Szent Szűz, a nagy Krisztus-megmutató, ebben is segítségünkre van. A kegyelem titka ugyanis „nem más, mint az, hogy Krisztus benne-

tek van" (Kol. 1, 27). „Mert mindnyájan, kik Krisztusra megkeresztelkedtek, Krisztust öltöztettek magatokra" (Gal. 3, 27).

És itt nyer jelentőséget a dogma tanítása, hogy Mária kegyelme nem Krisztustól független kegyelem, hanem Krisztus keresztyéből áradó kegyelem. És ha páratlan és senki másnak osztályrészévé nem jutott kegyelem is, csak a módját tekintve más; lényegében ugyanaz a kegyelem, mely bennünk is munkálkodik. Így rajta nyugodtan tanulmányozhatjuk a kegyelemnek útját és működését.

1. Az első, ami megdöbbsen bennünket: *a kegyelem észrevétlensége*. A fogadás pillanatát nemcsak hogy a biológia nem ismeri, de maga az anya sem. Nem csodálatos dolog, hogy Máriában itt volt már a földön egy páratlanul kegyelemmel teli élet, és nem tudott róla senki sem? Jelzi ez azt, hogy az Isten nem ajtóstul tör rá az emberre kegyelmével, hanem a fogadás észrevétlenségével. Ezt különben az Öszövétség is kifejezte, amikor Isten kegyelmét úgy várta, mint a harmatot (Iz. 45, 8) és úgy nézett rá, „mint enyhe szellő susogására" (Kir. III. 19, 12). Az Újszövetségben pedig nem átalítja tolvajhoz hasonlítani magát (Jel. 16, 15), hogy magyarázatul szolgáljon kijelentésének: „Nem jön el az Isten országa szembetűnő módon" (Luk. 17, 20). Eppen ezért „nem verseng és nem kiáltoz, sem az utcákon nem hallja senki az ő szavát" (Mt. 12, 19).

Mennyi időnek kellett eltelnie, míg a Szűzanya maga is rádöbbsen kapott kegyelmének nagyságára, amíg a Magnificat szent elragadtatásában kimondhatta: „Nagy dolgot cselekedett nekem a Hatalmas, kinek szent az ő neve" (Luk. 1, 49)!

Epp ezért a katolikus vallásos érzület sosem azt kereste, hogy mit és mennyit érzett meg a kegyelemből, mert tudta, hogy olyan kegyelmi forrása van Krisztusban, aki a sötétségben is tud világítani (Ján. 1, 5), és aki már köztünk áll, noha még nem ismerjük Őt (Ján. 1, 26).

Ha valaki ezzel kapcsolatban Szent Pál damaszkuszi kegyelmi csodájára hivatkoznék, annak nem árt arra is gondolnia, hogy a kegyelem „öszötkéje" már sokkal korábban működött benne, még mielőtt feltehetné volna a kérdést: „Ki vagy, Uram?" (Csel. 9, 5).

Ezért a katolikus magatartás a kegyelemmel szemben nem az, hogy szavakba fogalmazza és érzésekbe erőlteti, hanem hagyja azt a mélyben dolgozni. Annál is inkább, mert a kegyelem *az egyszerű emberi formákat szereti*.

2. Nem megrendítő, hogy itt van a Szűz Anyában a világnak egyetlen embere, akit az Isten legkülönösebb és páratlan kegyelme az összes teremtmények elsőszülöttévé avatott, és mégis úgy jár-ke, úgy él, mint egyszerű názáreti asszony. Semmi rendkívüliség, semmi feltűnés, semmi csodálat nem jelzi kilétét, úgyanyyira, hogy Jézus „bölcseiségét és csodatevő erejét" ezzel próbálják a názáretiek tőle elvitatni: „Nemde anyja Máriának nevezetik?" (Mt. 13, 55). Hiszen hírnévre tehetett volna szert, mint Anna próféta-asszony, vagy jámborságával és okosságával a názáreti asszonyok élére küzdhetne volna magát, ahogy minden közösségben akadnak ilyenek. De nem, ő megmaradt a mindennapi kötelemek mindennapi emberének, és ezek között a szürkének látó kereték között élte csodálatosan Istenbe-merült és Istennek-adott életét.

Valóban, ez a kegyelem élete. A szenteknél is azt látjuk, hogy az Istentől rájuk bocsátott rendkívüli kegyelmeknek legalább a mérséklését kérik; ami rendkívülit pedig ők tettek, azt utóbb nem helyeslik. Az Isten szavából is némi helytelenítés érződik ki, amikor az Apostolok Cselekedeteiben ezt olvassuk: „Számosan meg azok közül, akik a rendkívüli dolgokat hajhászták, összehordták a könyveket és megégették mindenek láttára” (Csel. 19, 19). Epp ezért áll mindenkre, amit Szent Péter az asszonyokról mond: „Hasonlóképpen az asszonyok is engedelmesek legyenek férjeiknek, hogy ha némelyek nem hisznek is az igének, az asszonyok magaviselete által ige nélkül is megnyeressenek, látván istenfélő, tiszta élteteket,” mely nem más, mint „az elrejtett szívbeli ember zavartalan nyugalomban és a szerény lelkület, mely becses az Isten szemében” (1. Pét. 3, 1-4).

3. A kegyelem életét élő embernek vállalni kell tudni mindezek mellett még a *látszólagos Isten-távolságot* is. Mert a Szűzanya, ki a szeplőtelen fogantatás különleges kegyelmében joggal elvárhatta volna, hogy e földön is ott lehessen, ahol az Úr Jézus, nemcsak hogy nem lehet vele, hanem mintegy számításba sem vették. Jézus hallgat anyjának kiválóságáról. Mikor a Zebedeusfiak Jézus országában a trónja melletti ülőhelyekre vágnak, nem mondja ki, hogy ez már az ő anyjának van fenntartva, „hanem akiknek Atyám készítette” (Mt. 20, 23). Pedig nyíltan megmondhatta volna. Egyszer akarta egy asszony nyilvánosan megdicsérni Jézus anyját mondván: „Boldog a méh, mely téged hordozott” (Luk. 11, 27). De ekkor is mintha beléje akarná fojtani a szót és elvi kijelentést tesz: „Sőt inkább boldogok...”

A Szűzanyában is élt a Krisztushoz fordult lelkek örök vágyódása, „hogy vele lehessen” — miként ezt a gerazai ördögtől megszabadított kérte Jézustól (Luk. 8, 38). Mert szemtől-szembeál-lani Krisztussal és tőle benyomásokat venni nagy öröm, mint ezt már Keresztelő Szent János megfogalmazta, hogy „aki mellette áll és hallja őt, örvendve örül szavának” (Ján. 3, 29). És mégis a fogantatásának első pillanatától Kegyelemmel Teljesnek nem jutott osztályrészéül az, amit megkaptak „némely asszonyok, kiket meggyógyított vala a gonosz lelkektől, kik szolgálnak vala neki vagyonukból” (Luk. 8, 2-3). Ezek „vele valának,” míg „anyja és atyjafiai. .) kinn állnak, látni akarván Jézust” (Luk. 8, 19-20) és „beszélni akarván vele” (Mt. 12, 48). „Keresvén őt” (u. o.), kapja a rideg elutasításnak hangzó feleletet: „Ki az én anyám?” — Ezen már sokan megbotránkoztak vagy legalább csodálkoztak, csak a Szűz Anya nem. Mert ő tudta, hogy „ha egybenőttünk vele halálának hasonlatosságában” (Róm. 6, 5) — ez pedig a kegyelem csúcsa — akkor egybe kell nőnünk vele abban a fájdalom-ban is, amit már az Ószövetség imádkozója előre érzett Jézus gyötrelméből: „En Istenem! — kiáltozom napestig, és nincsen tőled felelet” (Zs. 21, 3). És megértette az Úr mentalitását, aki azt mondta: „Jobb nektek, hogy én elmenjek” (Ján. 16, 7).

Nagy titka ez a kegyelemnek. De ha a Szeplőtelen Fogantatott megélté ezeket, nem lehet panasza a bűnből fogantatnak sem. És nyugodtan kell tudni elviselni ezt a lelki „kiun-állást, keresvén őt.”

4. Ebből eredőleg nézhetjük a *kegyelmi élet alázatát*. Benne látjuk azt, hogy a kegyelmi magasabbrendűséghez nem tartozik hozzá a földi formák magasabbrendűsége. És mintha csak magyarázatul szolgálna annak az adagiumnak: *Minimum gratiae plus est, quam optimum naturae* (a kegyelem morzsája többet ér, mint a természet teljessége). Mert „azt, ami a világ szerint oktan, választotta ki az Isten, hogy megszegyenítse a bölcseket, és azt, ami a világ szerint győnge, választotta ki az Isten, hogy megszegyenítse az erőseket, és azt, ami a világ szerint nemtelen és megvetett, választotta ki az Isten és azokat, amik semmik, hogy azokat, amik valamik, megsemmisítse“ (I. Kor. 1, 27-28). Ezt persze nem szabad odáig túlozni, hogy szellemileg és testileg valamilyen alacsonyabbrendű formát gondoljunk a Szent Szűz egyéniségére, bár a lélek még a formátlan adottságokat is megnevelheti. Gondoljunk arra, hogy a mélyebb szellemi élmények, legyenek azok akár az áldozatos szeretetnek, akár a művészi megélés bármely formájának hatására, a legcsúnyább nőt is széppé tudják tenni. De Szent Pál itt „a világ szerinti“ dolgokról beszél, ahogyan a világ vélekedik. Aki a kegyelem életét éli, nem igényel sokat e világból és nem fájlalja a földiekben osztályrészéül jutott rövidségeket.

5. A szeplőtelen fogantatás megmutatja azt is, hogy a kegyelem *milyen álláspontot foglal el a bűnnel szemben*. Ez először is radikális szembenállás a bűnnel olyannyira, hogy a makuláját sem tűri a bűnnek, és azt egy pillanatilag sem viselheti el. Ez csak az Úr alkuvás nélküli magatartása, ki azt mondta: „Jön e világ fejedelme, de én bennem semmije sincsen“ (Ján. 14, 30). És ha az isteni irtalom meg tud bocsátani a „hetvenhétszer“ (Mt. 18, 22) vétkezőnek is, ez nem jelentheti azt, hogy mi belenyugodjunk a bűnbe, de azt igen, „hogy elfelejtem, ami mögöttem van, és nekifeszülök annak, ami előttem van“ (Fil. 3, 13).

Másrészt létrehozta a szívünkben azt a bűnbánatos érzést, ami nélkül hamis minden jámborság. Mert ha megcsodáljuk a Szűzanya lelkének tavaszi tündöklését, benne mint tükörben ébredünk rá a magunk torz figurájára, elvétett életünkre. Innét van az, hogy a kegyelemmel annyira eltöltött Szent Pál, annyi elragadtatás és Krisztusért teljesített apostoli mű és szinte emberi korlátokat meghaladó szenvedés után is meggyőződéssel vallja: „Nem vagyok méltó apostolnak nevezetni“ (I. Kor. 15, 9), Szent Ferenc Krisztus stigmáival a kezén sem tud egész éjszaka mást mondani: Ki vagyok én nyomorult bűnös? Ezért szól Szent Ágoston intése is: ha még oly igaz is valaki, bűnbánatos szív nélkül nem távozhatsz e életből.

6. És végül a *törekvés szellemét és törhetetlen optimizmusát* váltja ki belőlünk.

Aki látja azt, hogy a kegyelem milyen utolérhetetlen lelki fönséget és erkölcsi tisztaságot munkált ki a szeplőtelenül fogantatott Szent Szűzban, az sohasem érezheti magát elég jónak, eléggé tökéletesnek ahhoz, hogy megálljon, hogy abbahagyja benneje nek nemesítését, szándékainak tisztítását és lelkületének istenibbé tevését. „Semmiiben sem érzem ugyan magamat bűnösnek, de azért nem vagyok igazolva“ (I. Kor. 4, 4). Ebből a szellemből fakad a magunk állandó javítgatása: „Én bizony futok ... vívok ...

megsanyargatom testemet és szolgaságba vetem, nehogy magam valamiképp elvetésre méltó legyek" (I. Kor. 9, 26-27).

A törhetetlen optimizmus — ami minden kegyelem sajátja — megrendítő formában mutatkozik meg a szeplőtelen fogantatásban. Hiszen ha a fogantatás pillanatát nézzük, megdöbbsenti eszünket, milyen erőviszonybeli eltolódásokat mutat a Bűn és a Kegyelem. Akkor valóban mondhatta, a Csöndes lélek, — miután „megmutatta egy szempillantás alatt a földkerekség minden országait: mind e hatalom és azok dicsősége... nekem adattak át." (Luk. 4, 6); a Kegyelem pedig olyan fegyvertelen, gyenge és erőtlén volt, mint amilyen gyenge és erőtlén tud lenni egy megfogant sejt. A bűn sötétjével szemben a Kegyelemnek csak annyi világossága volt, mint az életnek sejtekben villanó szikrája. És a Kegyelem neki mert vágni a sötétnek és birokra mert kelni az Elvezetvágy és a Birvágy szenvedélyeivel (I. Jn. 2. 16). A kegyelem sohasem érezheti magát legyőzöttnek, ha még oly kicsiny is. „Bizony mondom nektek, ha annyi hitetek leend, mint a mustármag, ... semmi sem lesz nektek lehetetlen" (Mt. 17, 19). És: „Mindent meg tudok tenni abban, aki nekem erőt ad" (Fil. 4, 13). Mert ahol „elhatalmasodott a bűn, még bőségesebb lett a kegyelem." (Róm. 5, 20.)

• • •

Igy lesz a Szeplőtelenül fogantatott Krisztus-megmutató: Krisztus egyetlen hatalmának és megváltói mivoltának megmutatója az Istenben, Krisztus megmutatója az Egyházban, és Krisztus megmutatója a lelkek kegyelmi életében.

FOHÁSZ

Jövel, ki csendbe'-csendbe' jössz ...

Fanyar vörös megint az ősz.

A szél magában dudorász,

Lehullt az éltető kalász.'

Szelíd igéd így teljesült:

Már töppedő, tömött a fürt.

Ó horgas Inda, drága Tő,

Örök-Magadból éltető.

Duhaj szüretre zeng hegyünk;

Ama napon Te légy velünk,

Ha megtörünk, tapostatunk,

Mig újtüzű, fanyar-magunk

Kiforrva tiszta bort ígér,

Ha majd zizegve hull a dér.

Kárpát Csilla

OTHELLO MESÉL

Irtta Ijjas Antal

Othello: c kar
hétéves korom óta szüntelen
kardforgatásban lelte gyönyörét
a sátoros mezőn..."
„Atyja, szeretvén, gyakran hitt magához.
kérdve életem történetét,
évről-évre 'sok ostromot-csatát,
mikben forogtam. Elmondottam azt
elsőtől végig, gyermekéveimtől.
Beszéltem száz csapás, megindító
balsors felől, mi szárazon s vizen
hányt és vetett, midőn hajszálon állt a
tenger csatáin életem, midőn
rabul esvén az ellenség kezébe
eladtak s ujjonnan kiváltatám;
viszontagságos utaim leírtam..."
(Shakespeare, A VELENCEI MÓR. — I. fel-
vonás, III. szín.)

1.

A tűzijáték először magasra kúszó haragoszöld fényfelhőbe vonta az eget a Szent Márk kupoláinak fekete, cifra körvonalai mögött, azután ropogva szórta tele karmazsin cseppekkel, mint valami lefelé hulló tűzszökökúttal. A játék-görögtűz ropogása közé igazi ágyúszó vegyült. Ottkűnn a tengeren a Doge nagy admirális-hajója lőtt újra és újra egyszerre minden ütegeből. S a szélben fagyos aprószemű hó hullt. Noha a husvét oly későn jött, hogy a hamvazószerda is csak február végére esett, ebben az évben kihúzódott a télvég és a böjteltől szelek nem a tavaszt hozták meg a görög szigetek és az Adria felől, hanem az Alpokról süvöltöztek le a Lombard Síkon át és elrontották a Karnevált. De a város népe azért odagyült, hogy lássa a farsang utolsó vasárnapjára eső nagy fogadást, amit a Doge rendezett már évtizedek óta szinte a fél Velencének: nemcsak a nemességnek, hanem a hivatalnokoknak, akár a legkisebbeknek, sőt minden egyes közművesecéh, meg az Arzenál és az üvegfúvógyarak küldöttségeinek is. Olyan volt ez, mint valami körmenet, amely elvonul előtte — ő maga szokta fogadni őket a nagy lépcső közepének csarnokában, ahonnet azután az emeleti termekben szóródtak szét és más években innét a város ünnepére, — de az idén aligha bontakozik ki odakűnn valami is a jeges szélben. A Doge éppen azért intézkedett, hogy minden eddiginél sokszorosan nagyszerűbb legyen a a tűzijáték és nagyobb a flotta ágyúzása.

Sötét talárjában, amelyet nem ékített más, mint egyetlen vékony aranylánc és a gallér és a kézelők csipkéinek hava, az angol megbízott inkább látszott sápadt, fiatal jogtudornak, mint szigete lordjai egyikének, és a francia követtel beszélgetett, a szinte lesújtó pompába öltözött nagy lyoni kalmárral, aki már évek óta élt itt és ismerte egész Velencét. Mindenekelőtt magát azt a vékonyajkú aggastyánt, aki minden eddigi dogé-nél tovább

uralkodott Velencén és tengerein és aki miatt most minden ablak- és ajtónyílást itt a lépcsőház roppant csarnokában s a két emeleten is nyitvaálló kivilágított termekben: vastag, sötét nemez függönyök óviak, mert az öreg csontok már nagyon fázékonyak!

Ők ketten a falból kiugró vaskar kosarában füstölő szövétnek lénye alatt álltak, és a húsos szélesarcú francia — okos szándékból — fecsegesnek látszó közlékeny örömmel ontotta róla mindentudását... Hogy a Doge akkor még csak huszas éveinek végén álló nagyon beteges ifjú volt, amikor megválasztották, nem másért, csak azért, mert ket egyenlő párt mérkőzve egymással, egyik sem tudta volna jelöltjét kellő többséggel bevinni és arra számítottak, hogy pár év elviszi. — „Ezt, Nagyméltóságod — jegyezte meg élvezettel a francia... a kardinálisok kollégiumától tanulta el az itteni Nagytanács; a biborosok szokták ezt tenni, hogy amikor nem tisztázódnak az esélyek és mégis szorongató a helyzet, megválasztják a legöregebb társukat, aki számításuk szerint leghamarabb meghal; és addig kialakul a kellő megoldás iránya és az ahhoz szükséges személy felé a többség...” Azt hitték, így lesz vele is. De a csontváz-sovány, sápadt ifjú sehogysem akart meghalni és a vele ellenséges pártok szinte dühükben csikarták ki belőle nagyságát. Mindig kétfelől üzött és halálra hajszoltan, mindig a legtökéletesebben kellett megtalálnia és megvalósítania az Állam érdekét, s minthogy egyetlen bizalmasa sem lehetett, neki magának kellett válnia a Főnséges Köztársaság minden részletkérdést és aktát ismerő legjobb hivatalnokává. Megnyert háborúi, nagy szövetségekötései, s a jólét és a biztonság amit teremtett, lassanként szétmorzsolta ellenségeit, kik közül elég okos volt, hogy sorra nyerjen meg, akiket lehetett és sorra üsse ki, akiket kellett. Azonkívül elég alázatos volt — „...mert jegyezze meg Excellenciád (mondta a francia), hogy az, amit az ő lángelméjének hisznek, nem egyéb mint szívósság, szorgalom és főképp alázat...” — szóval elég alázatos volt ahhoz, hogy uralkodnitudást tanuljon mindenkitől. Amióta rájött, hogy igazi uralkodó is csak szakértőkkel kormányozhat tartósan, ő is azt teszi, kora és tapasztalata szerint különb módon, mint bárki más...

Amikor a francia idáig ért, az idáig mozdulatlanul hallgató angolnak ruháján, mintha csak az aranypor vékony fonala volna, most megvillantak az arany lánc apró szemei: egyszerre megéledt és megkérdezte, kik a Doge hatalmának a támaszai. A francia mostmár valóban hiúságból fecsegett, és tájékozottságában ugyanúgy pompázott, mint öltözetének kevésységében.

Odamentek a lépcsőcsarnok fölé nyíló párkányhoz, ahonnan kényelmesen láthattak le azokra, akik a széles lépcsőcsarnokon át járultak a biborba és hermelinbe öltözött aranszüeges aggasztán elé. Meglepő emberek voltak, akiket a lyoni megmutogatót. A küllamokkal való ügyek intézője a Doge személyi irodájának vékony fiatal titkára volt, vézna, nagyorrú, félénk külsejű emberke, akinek csak mélyenülő sötét szemei árultak el igazi lényét, a valóság, csonttá és húsá, testesült okosságot és óvatosságot. Az adó és kereskedelmi ügyek intézője maga is szenátor volt, finomkülsejű, rózsásarcú öregember, oly gyengéd és selymes vonásokkal, mint valami ápoltarú, idős szép hölgy. Az Arzenál és vele a hajóépítés és ágyúöntés élén egy még most is burnóttal

mocsokolt taláru rosszkedvű, szórakozott pap állott, páratlan matematikus.

— Az pedig — mutatta a lyoni — a keleti ügyek szakértője, Brabantio szenátor!

Hatalmas termetű, pompás aggasztán, oly dús egyszerűség ruhában, amilyent csak a leggazdagabbak és amellett a legjobb izlésűek viselhetnek, lépdelt fölfelé a lépcsők enyhén emelkedő alacsony fokain, fiatal hölgy, nyilván a lánya mellett, aki — innét is látszott — szinte valószínűtlenül és zavarbaejtően szép volt.

2.

— Desdemonának hívják — közölte a francia, s összehúzott pillái között a szemei tetszéssel felragyogtak. — Görög leány. Brabantio szenátor sokáig kormányozta Ciprus szigetét, első felesége ott halt meg, a második, akitől ez a lánya született, a bizánci görög császár-családok egyikének sarja volt. Azt mondják — beszélt tovább a francia, — az öreg Brabantiót lehetne talán a Doge legjobb barátjának nevezni.

A szenátor, mint aki megérezte, hogy róla beszélnek, fölpillantott a magasba, megismerve a francia követet, már köszöntötte is őket, a lány pedig viszonzta kettőjüknek feléje is való meghajlását, fejének és karjának egy apró mozdulatával, — s hogy bátor és ragyogó pillantásával végigmérte őket, a fiatal férfi úgy érezte, mintha arcán simítanának végig valami sötét tündöklésű zománcos pávatollal. Ugyanakkor azonban minden szem pillantását magához kellett, hogy ragadja a lépcső alján s kísérei között siető szélesvállú férfi, valósággal óriás, vállától sarkáig omló fekete talárban, amelynek vészes sötétjét egyetlen más szín sem enyhítette, de ez így is illett hozzá, mert kezei és arc sötétek voltak. És fekete fűdetlen fején sem viselt semmi mást, mint sűrű, göndör, rövid, erős haját, ami hihetetlenül fiatalos külsőt adott széles, lapos, hatalmas arcának.

— A Doge és a Fenséges Köztársaság kardja ő — magyarázta róla a lyoni — páratlan csatanyerő szárazon és vízen, már régóta megkeresztelkedett s hosszú idő óta a Flotta parancsnokává magát felküzdött szaharai berber.

— Mint mindig, most is Brabantio és Desdemona nyomában igyekszik ügetni a vastagbőrű eb! — szólította meg a két különit a közelükben álló elegáns fiatal velencei, és csak azután üdvözölte őket. A francia visszabólintott, de nem válaszolt, az viszont közelebb lépett és még akart mondani valamit.

— Nem volna illő és okos, ha mint idegen, Fenséges Allamunk akármelyik hivatalának betöltőjére mondanék valamit — hárította el a francia. Az erre végigmérte jéghideg, fitymáló pillantással, azután kedvetlenül elfordult és továbblépett. Közben amazok már fel is jöttek a ballusztrádon, amikor a szenátor elment mellettük, lehetett csak látni, hogy a lánya milyen szép. Tíz lépéssel utánuk, most már lassabban, a mór jött és kísérete.

— Szeretném tudni, mi módon kerülhetett egyáltalában Velence szolgálatába egy ilyen körülméletű kutya — mondta valamennyiük hallatára egész félhangosan a fiatal velencei. Othello

és kísérete egy pillanat alatt megállt. A többiek közül egy teljesen sötétvörösbe öltözött magas, szikár, fiatal férfi lépett a mór elé s néhány mondatot váltottak. — Egy, amint mondják, — nagyon előkelő családból való, de gonosz hírű spanyol ez, Jágó nevű, zászlótartója és titkára a mórnak! — viszonzta válasszal az angol szótlannul érdeklődő pillantását a lyoni. A szögletesorrú spanyol pedig a velencei elé lépett.

— Ő Excellenciája arra kéri, — mondták idegesen szinte késszerű élességű keskeny ajkai — szíveskedjék közvetlenül hozzátétegni kérdését, hogy ő válaszolhasson rá!

A fiatal velencei meglepett volt és sápadt:

— Hozzá? Milyen formában?

— Nos, amilyen formában jónak találja... Méltóságod! — a címzés oly nietszően udvarias volt, hogy egyenesen lenézőnek és sértőnek hatott. A fiatal velencei vérvörös lett a haragtól:

— Akkor... — szólt kényszeredetten és bizonytalanul — én nem tartom föltétlenül szükségesnek.

— Valószínűleg Ő Excellenciája sem föltétlenül! — és Jágó visszalépett a csoporthoz. Othello minden szót hallott, titkárának nem kellett beszámolnia semmiről, s meglepő volt, hogy harag helyett rámosolygott a fiatal velenceire, főnséges udvariassággal, s most a kijelről látszott, hogy erős, a nyergénél inkább benyomott lapos orra volt, s felső ajka is ugyanolyan vastag, mint az alsó, és mindkét ajak feketének hatott a barna arcban. Visszonozta a francia követ köszönését, elment mellettük és beérte Brabantiót és Desdemónát, Jágó pedig egészen másfelé tovább haladt. A jelenetnek egész csoportok voltak tanúi és közülik, mint valami szétváló függönyön át, váratlanul és meghökkentően oly gyors léptekkel, mint aki nem is annyi évnek és roskasztóan nehéz ruháknak súlyát és pompáját hordja vézna, agg esontjaiban, megjelent kíséretének félkörétől övezve a Doge. A fogadást befejezve jött fel és látta a jelenet végét.

— Ki az, aki Velence admirálisát... — kérdezte egy öregember fakó hangján, de olyan öregemberén, aki uralkodott egész életében, nemesak mások, de önmaga fölött is, és megszokta, hogy leghalkabb szava mögött is félelmetes erők mozdulnak meg, s elnémult, mikor meglátta, hogy unokaöccse a letérdelő. Félkörbe bordta halványkék fátyolos szemének pillantását, megállapodott a ragyogó lyonin s megkérdezte tőle gyönges, selypítő, rossz franciasággal: — Mit mondott ez az én unokaöccsem, Sieur Ambassadeur?

— Serenissime — védte ki magát is, azt is villámgyorsan a lyoni kalmár — öccseura csak azt a kérdést kívánta volna föltétegni, hogy mi módon került Sieur Othello Velence szolgálatába!... — s hogy a kerülő válasza látta a haragot a megkeményedő kék tekintetben, tapintatosan hozzátette még: — De ezt a kérdést nem magának Ő Excellenciájának, a Gran Ammiraglio-nak kívánta föltétegni!

Jeges csönd volt arra a darab időre, amíg a Doge lemérté, hogy ez a válasz kínálja a legjobb aranyhídat, kiengesztelni az Állam méltóságát éppúgy, mint neki megmaradni nagybátyának és nem ingerelni fel esetleg a fiatal nobilitát egy közülükvalónak a mór miatt való megbüntetésével. Lassan, kényelmesen gondol-

kodott, olyan ember módján, akinek erre mindig van ideje s aki tudja, hogy a gyors döntések rosszak. S akkor kihirdette döntését a hűnös előtt, minden egyes szavának súlyával:

--- Megengedjük neked... érted?... megengedjük, hogy erről megkérdezd tengerieink tábornokát... azzal a tisztelettel, ami jár föléd annak, aki érted is ontotta véré! — és odavezette a rémült és megkönnyebbült fiút a mór elé, ki viszont közben már a félkör másik végén állott, Brabantio és Desdemóna mellett; a szenátor síma, zöld posztóköpenyt viselt, a lány halványvörös bársonyt, de e fölött a vállától térde vonaláig elől és hátul, mint valami dalmatika, arannyal hímzett fehér brokát hullt alá, két nyitott oldalán zsinórokkal összefűzve, s mellettük talpig feketeben a mór — a fehér, vörös, és aranyszínek mellett a fekete, s a fekete mellett a fehér, arany és vörös: egymást emelték ki valami végső összetartozással.

Az aggasztán odalépett hozzájuk.

--- Nekem, öregnek, megengeditek, hogy először üljek le, én pedig nektek engedem meg, hogy telepedjetek le, kiki, ahol helyet talál. Te meg... — és intett öccsének. Semmi más magyarázatra nem volt szükség, hogy a fiatalember odalépjen a sötétruhás férfi mellé, aki nyugodtan, nyájas udvariassággal vizsgálta meg, olyan figyelmesen és elfogulatlanul, mintha csak most látná először. Intett neki, hogy beszélhet.

--- Excellenciád volt szíves megengedni nekem az imént, hogy megkérdezhessem... mi módon került Velence szolgálatába!

A kérdés kétségtelenül ugyanaz volt, mint amit legelőször fölített, csak most másképpen hangzott el. A megkérdezett körülbordozta hatalmas sötét arcának és sárgagolyójú oroszlánszemének pillantását a leülőkön és az állvamaradók gyér csoportján.

--- Ha mindazokat, akik köröttem vannak, nem untatom — s a szeme egy pillanatra éppen Desdemónán állt meg — szívesen mondom el — s leült ő is, mert kíséretének egyik tagja széket tolt alája.

(Folytatjuk)

NAPLÓJEGYZETEK

Magány

*Most hallgatag kutak égboltja állat
s az egyedüllét boldogsága mar.
Egy könnyű kő, egy lágyan rebbenő hang
gyógyíthatatlan gyűrűket kavar.
Magányom éber, mint a disznóvénység,
mely asztalomról álmaimba vág.
Mértan és vers is, amint szertefutnak
levellei, a zöld parabolák.*

Anyámhoz utazom

*A tőfőlötti jégen füst lopószik,
a hóalatti földben búza nő.
Anyámhoz utazom ma. Boldog lesz majd,
ha átölel és arcon csókol ő.
Ó, hányadik vonatomb nékem ez már,
mely tőle s hozzá fut szorgalmasan!
Szaladj, repülj, te villámszarvú mozdony,
hadd legyen hozzá pár boldog szavam!*

Szeretem a havat

*Szeretem a havat, mely benn az erdő
mohos tölgyfái közt a sebtiben
futó időt megfékezi s varázsát
meg nem ronthatja senkisé, mert
éberem vigyáz a tarka harkály
csendet törő csőrével át meg át-
fűrkészve sorra mind a változékony
termetű fák szunnyadó táborát.*

Tűz Tamás

CHARLES DU BOS NAPLÓJÁBÓL

1928 március 20. Mielőtt ma bármi máshoz fognék, azt akarom, hogy figyelmeztetésül s egyben hálaadásként is, naplómban megmaradjon e csodálatos reggel emléke. Altermann abbé említette, hogy ha távollétében papra volna szükségem, arra kér, forduljak a montrouge-i Szent Péter templom egyik káplánjához, akit ismer. Ez néhány olyan szót mondott, mely annyira meghatott, hogy gyökeresen kiemelt a kényelmes közönynek abból az állapotából, amelyben, elég hitvány módon, elsáncoltam magam és mintegy elrejtőztem, mióta csütörtökön este fölszökött a lázam. Először azt mondta: „A keresztény számára talán az egyetlen menthetetlen véték a kicsinyhitűség... Gondolja meg, mi mindenem ment át Szent Agoston, halála emlékűnnepén mégis fehérben mondjuk a misét, a tisztaság jelképes színében... Ne hagyja, hogy hibái akár csak egyetlen napra is távoltartsák a bűnbánattól és az Oltáriszentségtől”; majd hozzátette: „Azt se felejtse el, hogy a szentáldozás pillanatában Néri Szent Fülöp minden áldott reggel így fohászzkodott: Uram, ne engedd, hogy eláruljalak”. S ebben a pár szóban minden, de minden benne rejtett, amire ma szükségem volt. Az első mondat ahhoz a szenthez irányított, akit valameennyi közt a legjobban szeretek, s itt, az én esetemben nem elég, ha szentet mondok; azt kell mondanom, visszavezetett az emberhez is, akit mindig is mindenkinél jobban szerettem; ahhoz, akit már hitelenségem idején jobban kedveltem mindazoknál, akiket akkor annyira istenítettem: egy Giorgionénál, egy Keatánél, egy Bachnál is jobban; — s azon nyomban elmentem a Guillaume Budé Társaságba, hogy elhozzam Pierre de Labriolle kiűnő *Vallomások*-fordításának második kötetét, amely még nem volt meg nekem. A másik mondat, Néri Szent Fülöpé, azzal ragadott meg, ahogyan a Kegyelem és a hűség csodálatos kapcsolatáról tanúskodik. Úgy értem a dolgot — (és megtérésem, 1927 júniusa óta minden élményem megerősít ebben a nézetemben) — hogy semmit, valóban semmi egyebet nem kívánnak tőlünk, mint hűséget — hűséget, azaz hitet, hiszen a *fides* szó egyformán jelenti mind a kettőt — hűséget és önmagunk megadását a Kegyelem bennünk való munkájának, amely — (és július óta ezt is hányszor tapasztaltam!) — mindig kész a működésre és mindig működik is, azzal az egyetlen föltétellel, hogy mi magunk ne állítsunk elébe akadályt. Jőmagam ott tartok — s ez hitem öröme — hogy döntő jelentőséget tulajdonítok egy érzésnek, melyet oly nehéz folytonosan életben tartani magunkban, hogy nyilvánvalóan maga is kegyelem: az Isten emlékeztetőre gondolok. Olyasféle dolog ez, mint Joubert számomra oly kedves mondásának ellentéte vagy fordítottja: „Hová tartanak eszméink? Isten emlékeztetőbe”. Hitünknek, mint központi tárgyára, arra kell irányulnia, hogy Isten emlékezte vegyüljön minden ténykedésünkbe. Mi sem nehezebb ennél, sőt azt merném mondani: maga Isten teszi ezt nehezzé nekünk, abban a pillanatban és mértékben, amikor és ahogyan betölt minket, mert ilyenkor az ujjongás, a boldogság s az öröm mintegy

önmagunkért érvényesülnek, mint megannyi megszakítatlanul föl-
lővellido szökőkút, és ilyenkor igen gyakran járunk, ha nem is kei-
lős közepén, de mindenesetre határán a bűnös kívánczóság ama faj-
tájának, amelyet Szent János valóban a dolog mélyére tapintva
mínósított, amikor „az élet gögjének” nevezte. Az ember régen
túl lehet a bűnös kívánczóságok minden egyéb fajtáján, de csak
annál könnyebben eshetik áldozatául ennek, nem csupán azért,
mert kevésbbé vértézi föl magát ellenében, hanem azért is, mert
— lévén olykor igen nehéz, megkülönböztetni azt, ami a Szentlélek
ajándékaiból, s azt, ami ezeknek ellentétéből származik — ha a
biztos és mellőzhetetlen keresztény elv szerint nem alapozzuk
meg magunkat az alázatosságban, minden hiábavaló...

1928 április 2. ... A démon egyszerre van bennünk is, meg
kívülünk is; (a bensőségesség és kívülünk-valóság e két jelleg-
zetességében s egyidejűségükben egy napjaink számára döntő
probléma rejlik, mely egyaránt érinti az Isten és a démon fog-
almát: arra célzok, hogy a tiszta immanencia modern törekvése
— azaz törekvése valaminő bennünk levő és csakis bennünk levő
istenne — akarva-nemakarva a személyes Isten kiküszöbölésére vez-
zet, s az immanentisták a transzcendens Isten léte ellen fölhozott
érvekben szemlátomást mindig föltételezik, hogy a transzcenden-
cia kizárja az immanenciát — holott valójában e két tulajdonság
nemcsak hogy kiegészíti egymást, hanem, ha mindegyiket végig-
gondoljuk, el sem lehet egymás nélkül: mi volna ugyanis egy
transzcendens Isten, ha nem volna semmiféle kapcsolata a lélek-
kel, ha nem lenne jelen a lélekben kegyelmének látogatásaival?
másképp meg egy pusztán csak immanens Isten nemcsak mint
személy válnék köddé, hanem végül úgy is, mint Isten, azaz végső
fokon a lélek, amely magát helyettesíti be Isten helyébe, előbb-
utóbb szükségképpen odáig jut, hogy — habár nem is tudatosan
— önmagát isteníti meg: akár a léleknek, akár a személynek,
akár a hatalomvágynak e megistenítése az a veszély, amely a
transzcendens ellensúlyától megfosztott immanens szemlélettel
mindig együttjár; ez azonban korunk egyik lényeges problémája,
s nem tudom, lesz-e elég helyem és időm rá, hogy foglalkozzam
vele könyvemben); a démon gyökeres, abszolút autonómiájú lény,
és Gide igen jól határozta meg, amikor azt mondta róla, hogy
„visszafordított tevékenységet” követel tőlünk. Egyéként a *homo*
duplex, a kettős ember keresztény fogalma semmi egyebet nem
jelent, mint a démonnak s az emberi egyénnek ezt az együtt-
létezését; attól a pillanattól fogva, hogy a démonnak sikerült
rávennie minket a „visszafordított tevékenységre”, voltaképpen
már nem lehet szó kettős, hanem csak — (a démon által) —
irányított emberről...

1928 május 25. ... Mostani kelletlenségem tulajdonítható talán
annak a hangsúlynak is, amelyet a mai katolicizmus az értelem-
re vet, annak a fontosságnak, amelyet a bölcséleti fegyverzetnek
tulajdonít: röviden, a tomizmus túltengésének. Mindezt nemcsak
esodálom és tisztelen, hanem Maritainben szeretem is; szeretem
benne elsősorban azért, mert ő teljességgel aláveti ama hitnek,
mely már itt a földön állandóan spiritalizálja, s mert olyan jól
illik szellemének pontos, aprólékos, ösztönösen középkorias bá-

jához; — az én adottságaim azonban egészen mások, s engem oda, ahol vagyok, oly kevéssé az értelem és a filozófia vezetett, hogy ha egyedül csak rájuk hagyatkozom, kétségkívül éppen az ellenkező pólusra vezettek volna; s az én esetemben meddő dolog lenne arra hivatkozni, hogy értelmemet és filozófiámat nem igazította helyre a hit, mert ezzel mindössze egy *circulus vitiosus* taposómalmába jutnánk. A valóságban — s ezt Jacques maga mondta nekem egyik beszélgetésünk alkalmával — az ő számára az elsődleges tényező a hit, s a tomizmus csak utána, a *posteriori* következtet; s ráadásul — a legtalálóbbs, s tekintve Szent Tamás iránt való kultuszát, a legtiszteleteremeltőbb lélektani megfigyeléssel — Jacques hozzátette: bármily hasonlíthatatlan tanítónk a teológiában Szent Tamás, ha egyszer megértünk, mégsem az a szent, aki megtérít; s nem ő az, aki valóban hathat a lélekre, amennyiben nem a tiszta értelemről, hanem a megtérő lélekről van szó. Egyébként ott, ahol én tartok, fontos, hogy ne csatlakjunk a *Credő*-hoz filozófiát; a tomizmus lehet a katolicizmus filozófiája, de nem hittétel: fölösleges, hogy a hittételekhez kapcsoljuk. Ezzel szemben mindinkább érzem — s ez volt jóformán egyetlen mentőövem az elmúlt hat héten át — hogy lassankint föl kell készülnöm Szent Agostonról való ismereteim elmélyítésére, hogy egy napon írni tudjak róla; vele, bárhol nyissam föl, teljes összhangban érzem magam, és soha nem nyitom föl hiába: mindenütt a szellemnek azt a teljes távlatát találom meg benne, amely elfeledtetni velünk az értelemnek, mint megkülönböztetett képességnek, s mint a megkülönböztetés képességének még a létezését is. Egész Szent Agoston benne van, mintegy foglalatban, a Krisztusról s a házasságtörő asszonyról mondott felejthetetlen szavaiban: „Már nem állt egymással szemben, csak egy nagy nyomorúság és egy nagy irgalmasság“.

1928 május 30. ... Tegnap reggel fél nyolc körül érkezünk Meudonba Peter Wusttal; a sűrű, átható illat, melyet vasárnap délután Versailles-ban kezdtem érezni, végigkísért minket a Maritainékhoz vezető úton, s ahogy egy hársak szegélyezte fal mellett elhaladtunk, még az eddiginél is erősebb és bódítóbb lett. Jacques, akit nem értesítettem jöveletemről, boldognak és meghatottnak látszott; kis magánkápolnájába vezetett minket, ott vártuk a mise idejét, s én közben elolvastam a napi evangéliumot, János 10. fejezetének első tizenegy versét. Egyik-másik mondata oly mélyen érintett s annyira egybehangzott egynéhány újabbban, sőt éppen abban a pillanatban ébredt gondolatommal, hogy megmutattam őket Jacques-nak és Peter Wustnak, s ők osztoztak megindultságomban. Ott van mindenekelőtt Jézus bevezető mondata a farizeusokhoz: „Bizony, bizony mondom nektek: aki nem az ajtón megy be a juhok aklába, hanem máshonnan mászik be, az tolvaj és rabló“ -- némileg értelmezve a verset — anélkül, hogy ezzel meghamisítanám, vagy hogy megfosztanám korábbi értelmeitől — úgy olvastam tegnap reggel, mint előlegezett utalást azokra, kik ma fölben vannak, mint bármikor, (s nem tartoztam-e közéjük sokáig magam is?) — akik, hogy úgy mondjam, szalutálnak ezúttal azonban korántsem azért, hogy odébbálljanak, hanem éppen ellenkezőleg, hogy szinte betörjenek az evangéliumba, a kereszténységbe, sőt a katolicizmusba; akik szívesen lennének keresz-

tények, sőt katolikusok is, azzal az egyetlen, de határozott föltétellel, hogy ne kelljen az oda vezető királyi úton menniük, hanem „bemásszanak“ és főképpen ne az ajtón kelljen belépniük. Tegnap reggel világosabban megláttam, mint addig valaha is, milyen súlyos kísértés ez ma; különösen amikor tovább olvastam: „En vagyok az ajtó. Aki énrajam keresztül megy be, üdvözüi; és be- és kijárhat és legelőt talál“. Szavak, melyeknek pontos jelentését nem tudjuk egészen megmagyarázni, de érezzük szinte véghe-tellen s oly költői mélységüket; Jacques említette, hogy Szent Tamás bizonyos fokig tolmácsolja és megvilágítja misztériumukat, amikor azt állítja: a „ki- és bejárás“ azt a jövést-menést és csere-forgalmat jelenti, amely e földi életben megy végbe bennünk az isteni és emberi elem közt, és egyikből a másikba. „En azért jöttem, hogy életük legyen és minél több legyen“. Ehhez nem kell semmiféle magyarázat, hiszen napról-napra világosabban látjuk igazságát. A szentmisét egy kármelita, Bruno atya mondta és Jacques ministrált neki; elég gyors, az Altermann abbéénál szem-látomást gyorsabb ütemben misézett, anélkül azonban, hogy ez az összeszedettség akár a legcsekélyebb kárára lett volna — annál kevésbbé, mert Jacques maga a megtestesült összeszedettség, noha ő sem időzik el e feleletekkel; csaknem vidáman pergő szerfartás volt: vidám, mert magától ment, és magától ment, nem mintha közönyös lett volna, hanem éppen ellenkezőleg: mert annyira köz-ponti volt. Az áldozás pillanata felejthetetlen volt: Jacques só-gornője, ahogy a kezdődő elragadtatás öléből szinte felénk dobta a tálcát, melyet röptében fogtunk el és adtunk tovább; ebben a sorrendben térdeltünk: Jacques, az anyósa, Peter Wust, én, a fiatal André Harlaire, Roland Dalbiez és Jacques sógornője; s ahogy fölkelünk, magábamerült, zárt, valóban átszellemült arcá-vál, szinte fényességtől övezve a széles fehér főkötő alatt, melyet nővéréhez hasonlóan ő is visel. Jacques nővére térdelt a helyünk-be, s mellette — kevés meghatóbb látványban volt részem — a kis szolgálólány, aki kaput nyitott nekünk s aki, azt hiszem, egész személyzetük; így járul a szent asztalhoz minden reggel az egész ház...

1928 augusztus 2. Uram, ki elhalmozol kegyelmeddel, tégy meg még valamit. Hiszen tudod, hogy mindig még valamit kérünk tőled; s adj nekem elég világosságot, eleget a Te világosságodból, hogy megértsem, és ne fonákul, miért oly nehéz megvalósítanom azt a bizonyos összhangot, amelyről naplóm oly gyakran beszél, a monsieur-utcai kápolna közt, azaz közted, Uram, s az életbe való visszatérés között. Mert kétségkívül jól tudom, hogy benned kell maradnunk, mint ahogy Te is bennünk maradsz, és azt is jól tudom, hogy mindez lehetségesnek, könnyűnek, majdnem beteljesedettnek látszik a sajátosan szerzetesi életmódban. (már amennyiben kívülről nézzük, mert nem szabad elfelejteni, hogy annak is megvanak a maga rettenetes megpróbáltatásai és kísértései), és sejtem, hogy ez talán még nagyobb győzelem, mint a világ ölen, a profán életben maradni meg Benned. De akkor, Uram, amikor ott melletted vagyunk, talán jobb volna, ha nem éreztetnéd ilyen nagy mértékben velünk, mily keveset számít min-den egyéb, mert hiszen ebben a minden egyébben kell, Tebenned maradvá, maradnunk — és mégis, mégis, ha nem érezteted ve-

lünk, vagy ha egy-egy reggel csak egy parányival is kevésbbé érezteted: ó, akkor mintha elvesztenénk életerőnket; akkor nem vagyunk képesek sem kilépni a világból, sem visszatérni a világba; s én látom, mi a valódi megoldás: az, hogy a kivonulás, melyet megengedsz, hogy Hozzád térjünk, legyen egyben az az erő is, amellyel vissza tudunk térni a világba. Oly tisztán látom ezt, hogy még mielőtt újra megtaláltalak volna, Uram, az átlelkesültséget — a menekülésnek szükségszerűen velejáró mozzanatával együtt — úgy fogtam föl, mint az általános, mindennapi, szerény értelemben veti jobb élet ugródeszkáját — aminek mintája számomra akkor César Franck zenéjének átlelkesültsége volt; e zenéé, amelyet egyenesen a bátorság muzsikájának neveztem. Uram, add, hogy ledőljön végre az a vízválasztó, amelyet még mindig ott érzek Benned való életem és létem többi része közt; add, hogy (a szó zenei értelmében) mintegy egymásban játsszanak; add, hogy annál valóságosabban maradjak Benned, minél jobban eleget teszek egész nap a rámháruló föladataknak; add végül, hogy mindazt, ami szaggatott, elaprózott, különnemű, lényegtelen, ne csak elviseljem, hanem le is törlesszem, s így mindez részesedjék kissé abban az értékben és érdemben, amelyről tegnapi naplómban a testi szenvedés kapcsán beszéltem. Megfogtál engem, Uram, a tiéd vagyok, de add, hogy amíg a földön élek, ne essem többé abba a kísértésbe, hogy arra kérjelek: úgy ragadj meg engem, ahogyan kétségbeesett fáradtsága teljében Illés próféta kért, hogy megragadd, mikor így kiáltott: „Végé el engem, Uram, mert nem vagyok jobb atyáimnál!“ Ó Uram, tudod, hogy ez nem gőg részemről, hanem egyszerű türelmetlenség önmagammal szemben; tudod, hogy csak ezt akarom: annyit érni, amennyit énemnek az a legjobb része ér, amit Te rejtettél belém, fölélni ahhoz, ami (a szó emberi értelmében) nem én vagyok, mert hiszen te ojtottad azt belém, hogy bennem lakozhassál. Add, Uram, hogy soha ne feledkezsem el jelenlétedről, s hogy bánatnak és hálaadásnak az az egybeomló hulláma, melyet kegyesen végigárasztasz bensőmön, ne csak az a víz legyen számomra, amely megtisztít, hanem egyúttal az is, amely táplál és lehetővé teszi, hogy hűségben megmaradjunk. És bocsásd meg, Uram, ennek az áradásnak az igényét bennem, s a megértés, a dolgokban való tisztánlátás igényét is; bocsásd meg annyiban, amennyiben bármi hiánya rejlenék bennük annak a bizalomnak, amellyel egyedül csak a te vezetésedre hagyatkozunk. Azt akarod, hogy minden egyes ember a maga egyéniségében — mindannyian, szegény földi lények — a tiéd legyen, a maga külön (s a szónak egyáltalán nem modern értelmében) eredeti lelkével, amelyet te adtál neki; azt akarod, hogy saját maga legyen, de Érted, és megbocsátod nekünk, amit a te Claude-lod oly találóan nevez „elmondhatatlan személyes képtelenségünknek“. Uram, tudod, hogy képtelen vagyok, de szeretlek és szolgálni akarlak: adj nekem ha csak egy parányit is a te Világosságból; vagy inkább mit sem adva belőle, alkalmazz engem Te magad a te szolgálatodra, azon a módon, ahogyan a legkedvesebb Neked, hogy szolgáljalak.

1939 február 12. (Utolsó napló.) Kedden, február 8-án délután

négytől öt óra huszonháromig, a *cabban*, mely mindhármunkat La Pazba vitt, egészen addig a pillanatig, amikor el kellett válnom Zézette-től és Primerose-tól,* hogy felszálljak a washingtoni vonatra, oly telt és sokréti, oly sűrű, de fájdalmas órát éltem át, hogy több mint nehéz, szinte lehetetlen elősorolnom és kifejeznem mindazt, ami bennem végbement. Mégis meg kell itt próbálnom, mert ez az óra egészen különlegesen jelentős marad a szememben.

Míg a fakó és tompavilágítású délutánban újra áthaladtunk a tájon, melyet Primerose most látott először, megjegyezve egészen a komikumig egyhangú csunyaságát — ama *squalid*ből származó csunyaságot, melyet Edith Wharton annyiszor éreztetett meg az amerikai kisvárosokban és kültelkeikben, — egyre Zézette-en és Primerose-on nyugtattam tekintetemet s éreztem, hogy hármunk kölcsönös szeretete az egyetlen valóban létező dolog számomra a világon; és hogy életünk új föltételei a teljéig emelték és kibontakoztatták lényegét. A búcsú pillanatában azzal az érzéssel öleltem át őket, amelyet jól fest már nem tudom melyik regény: „Összeölelkeztek, mint egy hajótörésben“. A hajótörés élménye gyakran fogott el életem döntő pillanataiban: először 1925 decemberében, amikor Hardy-tanulmányom végső következtetését diktáltam: „... Annak, hogy nem szeretiük az életet, nincs más következménye, mint hogy csak annál jobban szeretiük az embereket, s éppen azért szeretiük őket, mert hozzánk hasonlóan nekik is az a sorsuk, hogy éljenek“... — aztán átjárt, fölbolygatott, mint egy ellenállhatatlan, mélyből fölhömpölgő hullám, nem egészen két hónappal megtérésem előtt, 1927 június 5-ének reggelén a Monsieur utcában a bencés apácák kápolnájában: „Oly erős bennem ekkor ez az érzés, hogy a tekintetben, amelyet az emberekre vetek, van valami résztvevő gyöngédség sorsunk közösége miatt. Úgy nézem magunkat, mint utasokat: ó, milyen ijesztő van Pascalnak, amikor azt mondja: *egy hajó utasai vagyunk!* — S az érzésben, melyet magamban észlelek, egy hajótörés és valami dicsőség élménye keveredik.“ A valószínűtlenül kicsi la pazi állomáson, míg a zászló föllendült, hogy megállítsa a gyorsvonatot, egyetlen szó volt, amely megfelelt egész valóm állapotának; ez a szó: *eszeveszett*; s irántuk, kettejük iránt való szeretetem is *eszeveszett szeretet* volt.

Fülkémben egyedül maradványomban ennek a szónak a tartalmán kezdtem tűnődni, és tüstént megértettem. Szeretetemet az teszi eszeveszetté, hogy testi állapotom következtében képtelen vagyok közölni velük akárcsak valódi mértékét és mélységét megközelítő módon is ezt a szeretetet. Pénteken, 10-én reggel, mintán befejeztem s Dumbarton College-ben Edith Whartonról szóló rögtönzött előadásomat, látva, mennyire szenvedek, Rose Elisabeth nővér megkérdezte, hogy vagyok, s én azt feleltem: „Azt hiszem, kedves nővér, az én hivatásom a testi szenvedés“. Ma reggel, mielőtt a naplót diktálni kezdtem, egy kissé mélyebben beleláltam ebbe az örök kérdésbe: túl az *engesztelés*, a *jóvátelet*, sőt a *kölcsönösség* értékein — kérdeztem magamban — Isten vajjon nem azért bocsátja rám betegségem kiújulásának ezeket a szakaszait,

* Zézette a felesége, Primerose a lánya.

hogy *kárpótlást* vegyen a vallási langyosság, ernyedtség, sőt közöny állapotaiért, s hogy amikor minden egyéb aktus elmarad, legalább a testem legyen továbbra is „aktus”. Azt hiszem, így áll a dolog; de mindez, sajnos! mit sem változtat, immár nem az Isten, hanem az emberek iránt való szereteten, és napról napra határozottabban észlelem: olyannak születtem, hogy sem az Isten szeretete, sem az embereké — (mellyel kapcsolatban egyébként sosem fogadtam el azt a nézetet, hogy nélkülözhet bizonyos sajátosan emberi jellegű érzelmeket) — nem tudna kielégíteni, ha testi állapotom nem engedi meg, hogy tanúságot szolgáltatassak szeretetemről a két embernek, aki iránt érzem, — tanúskodjam felőle úgy, hogy képes legyek teljes kapcsolatban lenni velük. Úgy látom, életem minden egyéb hajótörését valóban elfogadtam most s elfogadtam az engesztelés, a jóvátétel és a reverzibilitás hármasságát a vallási síkján; ezt az egyet azonban nem tudnám és nem is *akartom* elfogadni. Változatlanul az maradtam, aki megtérése másnapján azt mondta: „Azon a napon, amikor sikerül hidat vernem a Browning házaspár emberi szerelme és a Monsieur utca kápolnája közt, az én problémám megoldódott”. A Monsieur utca kápolnája, sajnos! ma már csak a mult ama kapuinak egyike, melyekről Proust találóan írja, hogy ha egyszer bezárultak, soha többé nem nyílnak meg számunkra; s ami engem illet, nagyon is fájdalmasan tudom, mit jelentett nekem a mult nyáron, hogy többé nem találtam nyitva ezt az ajtót. De hogy egy számomra egyre kedvesebb kifejezést használjak: a Monsieur utca kápolnájának szimbolikus értéke sértetlen maradt, és az én egész problémám is változatlan.

Az emberi szeretet: — ha nem térek meg, ha Istenben való hit nélkül halok meg, mindez mit sem változtatott volna azon a legyőzhetetlen érzésem, hogy léteben semmi nem teljesebb és igazoltabb már itt a földön, mint az emberi szeretet; s ma, tizenegy évi hit és vallásos élet után is, az én szememben az emberi szeretet evilági dolog, idevaló, még mielőtt az örökkévalóságba lépnénk. S hogy ez számomra így van, az annál természetesebb, mert tökéletes képzelethiányom miatt még ha akarnám se tudnám, ahogyan egyik-másik emberi szeretetnek sikerül, mintegy előlegeznem az örökkévalóságot. Halálom óráján a szó szoros értelmében semmi vizsgáztatást nem nyujtana nekem, aki azt mondaná: amit nem adtam meg Zözette-nek és Primerose-nak itt a földön, pótolhatom odaát az örökkévalóságban.

Ez a legfontosabb problémám; de van egy másik is, amelyen tegnap, Notre Dame egyetemi előadásom előtt gondolkoztam. Az emberi szeretet után a *földi* rendben a legnagyobb dolog a *teremtés*, s ez két mezben jelenik meg előttünk: részint mint Isten közvetlen teremtése, mint az általa teremtet világ szépsége, részint Isten közvetett teremtése, az, amelyről a *Literature and the Soul*-ban azt írtam, „Isten szabadon átfenyeget az ember szabad teremtető géniusának”. Nos, a teremtés e kettős módját illetőleg Claudelön kívül soha egyetlen katolikus sem elégitelt ki. Claudel viszont nemcsak kielégít, hanem teljesen be is tölt. Azzal kapcsolatban, amit ő maga „a teremtés roppant oktávjának” nevez, a dolog önként értődik: egész drámai és lírai, prózai és verses műve nem más, mint szakadatlan himnusz az isteni teremtés dicséretére. De

van itt más is, s ez talán még ritkább: ott van Paul Claudelnek Paul Claudelről tartott angliai konferenciája 1925 szeptemberéből, melynek szövegét Rambaud barátom szívességéből ismerem s melyet aztán Madge Versaillesben lemásolt; legfontosabb részletét hadd idézzem:

„Vallásos szempontból mindig elhangzik egy ellenvetés az emberi szenvedélyek szinpadí ábrázolása ellen. S ez oly szigorú, hogy elhallgattatta Racine-t. Bossuet nagy lendülettel fejtette ki Cailaro atyához intézett levelében. Lényege ebben a mondatban foglalható össze: Az emberi természet oly gyöngye és a szenvedélyek olyan merékekben hatnak rá, hogy szinpadí vagy könyvbéli ábrázolásukat nem lehet javallni. Azt hiszem, jól meg lehet felelni erre a janzenizmussal átírt ott érvelésre, amely egyébként egyáltalán nem riasztott el olyan híveles keresztényeket, sőt papoka, mint Calderon vagy Lope de Vega. Véleményem szerint az emberi léleknek egyetlén részét sem szabad ilyen interdiktummal sujani és hogy úgy mondjam kiközösíteni, kivéve benső világunk ama trópusi tájait, ahol a teljes lényünket alkotó impulzusok és motívumok még vad ösztön-állapotban megszületnek. Nincs az emberi léleknek vidéke, amely ne kínálkoznék arra, hogy kikutatassuk és evangulizáljuk, s ne érdemelné meg a tanulmányozást és a figyelmet, ha csak egy élmény rajzának erejéig is. Az ember számára a szenvedélyek nemcsak tévedés forrásai, szolgaság és büntetés, hanem — Arisztotelész kifejezésével — a megüszülés és gyógyulás eszközei is. Végezetül: soha sehol a szenvedélyt a Keresztől elválasztani nem szabad. A szenvedélyből mindig hiányzik valami, ha nem vegyül belé fájdalom, ha nincs keresztyje, melyet átélhet. Másfelől hiányzik valami a Keresztnek és a Megfáztietnek is, ha nem szerepel a képen, ahol örökre polgárjogot nyert, ez a mezítelen vállú és kibontott hajú Magdolna. Krisztus és Magdolna örökre elválaszthatatlanok. A pogány szépség a kereszt lábánál teljesedett be; ez az a hely, amely kezdetől fogva fönn tartott számára és soha el nem vétetik tőle.

Nincs ennél cáfolhatatlanabb és nagyszerűbb igazolása mind a pogány szépségnek, mind annak a teremtésnek, melyet Isten szabadon átenged az ember szabad teremto génuszának; s ezzel a szöveggel szembesítve ugyan mit számítanak azok az „exkommunikációk“, melyeket időnkint Claudel kihirdet, s melyek egyébként sosem határtalan génuszból fakadnak, hanem — egy régi fogalmazás szerint — azokból a pillanatokból, amikor Claudel, az ember összetéveszti vérmérsékletének robbanásait a Szentlélek ajánldkaival. Igen, Claudel génusza határtalan; sosem éreztem ezt jobban, mint az idén, amikor a *Várost*, az *Angya i üdvözlötlet* és a *Selyemcipőt* olvasom és magyarázom tanítványaimnak a Notre Dame egyetemen és a Saint Mary kollégiumban. 1923-ban, Pascal születésének háromszázadik évfordulóján írtam: „Shakespeare-re a legmagasabb emberi felelet, amit Franciaország adhat, Pascal“. Tavaly azonban, itteni előadásaimban, érinthettem, és elég nyersen érintettem Pascal emberi határait. Ha igaz is, hogy a Gondolatok egyik-másik helyén Pascal ismerte a shakespearei hangot és zenést: elsősorban és talán egyedül csak a *Hamlet* Shakespeare-jéről beszélhetünk. Ma azt hiszem, az idézett mondatban, a Pascál helyébe, Claudel nevét helyettesíteném be. A mult félév végén dolgozatot írtam tanítványaimmal Shakespeare és Claudel vi-

szőnyárról; kitűnően oldották meg a föladatot, s munkájuk átnézése arra a következtetésre vezetett, hogy a két lánghelme közti lényeges különbség megfelel annak a finom, de valóságos különbségnek, ami az embernek egyénileg, és az emberi természetnek általában való megragadása közt van — s ez egybehangzik azzal a különbséggel, amit Constant-könyvem bevezetőjében állítottam föl *eggyén és teremtmény* közt. Shakespeare úgy fogadja el az embert, mint *adottat*, Claudel mindig úgy látja, mint *teremtettet*.

Van azonban e problémának még egy arca s ez különösképpen foglalkoztat, amióta Washingtonban vagyok. A már idézett előadásnak egy korábbi helyén mondja Claudel: „Vallás és zene, vallás és képzőművészetek közt, s itt nemcsak a primitívekről beszélünk, hanem egy Michelangelo, sőt egy Tintoretto, egy Rubens, egy Tizián művészetéről is, az egyetértés sosem szűnt meg”. Nos, Washingtonban, szombaton, 11-én reggel, ahogy Edith Eustis-szel megérkeztünk villásreggelire David és Margye Finleyékhez, a szalon asztalán egy új könyvet találtam Giorgionéről; s este aztán David és Margye igazán kedvesen elhozták és följajánlották nekem a mű egy példányát. Másnap, szobámban Edithnél, próbálgatva becsapni kissé a testi fájdalmat, hosszasan elnéztem az *Alvó Vénusz* képét, mely harmincöt éve ott áll szinte az életem szívében. Egyetértés: — van kép, melyre ez a szó jobban illenék s megfelelőbb volna? — ez a test, mely oly tiszta és oly telt, akár egy paestumi templom-oszlop, s mely — Victor Hugo verseime szerint — egészen *A nő költeménye*, ez az álomnak átadott s álmodozó, békés és betelt görög fő! Giorgione géniuszán, és még inkább ezen, mint a Keatsén tünődve, átadva magamat az *Alvó Vénusz* alakjából áradó édes meggyőző erőnek, kezdtem ráeszmélni arra, hogy a géniusz titka mögött — és hogy erről számotadjunk magunknak — nem kevesebb rejlik, mint magának az Istennek a misztériuma. Igen, az ilyen művekben „a pogány szépség beteljesedett”, s ebben a beteljesedésben ível föl a híd Isten közt s ama teremtes közt, melyet szabadon átenged az ember teremő géniuszának.

Uram, add meg testemnek a lehetőséget, hogy szívem tanuskodhassék teljes szeretetemről anta két lénynek, kiket nekem adtál; és adj neki még egy egészen kevés erőt ahhoz, hogy ünnepehessem még itt a földön a nagy emberi alkotásokat.

LELTÁR

Irtó Fekete István

Valaki feltűnt a domboldalon, lassan emelkedve, mintha a földből nőne ki és megállt a kelő nap glóriájában. Hajnal volt még, hűvös, majdnem hideg s a lapályok párája alatt, pókhálón és fűszálon, levélen és virágszirmon szikrázni kezdett a harmat millió csillaga.

A vándor csak állt.

Széttrörölte deres bajuszát, aztán felnézett a levegőbe, ahol vadlibák utaztak s a vezérgúnár mély hangon hátraszólt valamit a csapatnak, mire a libák örvendő zajongásba csaptak. A merre ék meg is lazult egy pillanatra, mert a vándor kedves öregesen fölfelé intett, aztán a távoli, zöld vetések felé. A rend erre helyreállt és szinte hallani lehetett a szárnyak suhogását.

A vándor is elindult, amerre bokrosodott a rét és amerre túl a bokrokon némán, figyelően állt az erdő. Öregesen ment a vándor, de nem fáradtan. Szemében csendes vidámság volt s haránézett egy-egy galagonya bokorra, peregni kezdtek a levelek.

— Egy ember — kiáltott egy kis idei cinke — Egy ember, akitől nem félek! Furesa...

Az öregember megsímogatta a cinke buksi fejét.

— Egyél sokat és vigyázz a karvalyra...

— Igen — pislogott a kis cinke, de mire meggondolta volna a dolgot, a vándor már az erdő alatt állt. Szeme megsímogatta az ezüsttörzsű bükköket, a rücskös tölgyeket, a hamvas gyertyánokat: a fák megremegtek és millió színes szállongó levél indult el a föld felé.

— Köszöntünk vándor — suhogtak a levelek.

Az öreg felemelte a kezét.

— Aludjatok...

Ekkor egy róka surrant ki a bokrok alól és lefeküdt a vándor avas, nagy eszímái elé. Lefeküdt, de szeme — két okos, ravasz szem — az öreg arcára nézett.

— Te? — nézett rá az ember.

— A fia vagyok a tavalyinak, aki nincs, de mindent tudok; tudom a...

— Várj! A lábad sáros, a hasad vizes...

A róka felült s mivel nem tudott azonnal felelni, vakaródzni kezdett.

— És ne hazudj, mert számba veszünk mindent. Apád is megpróbált mindig becsapni...

A róka csak nézte a vándor mosolygó arcát, de ezután lesütötte a szemét.

— A gólya úgyis beteg...

— Lát'am, de nem adhatom neked, mert nem az enyém; a Nyár madara. Vedd leltárba. Mi van még maradék?

— Pár fecske, egy-két ürge se tartja magát az időhöz és egy hörcsög nyoma is láttam.

— Az ürgek s a hörcsög a tied, ha meg tudod fogni őket...

A róka lemondóan legyintett a farkával s az öreg mosolygott.

— De a gólyát ne bánts, meggyógyulhat...

— Nem. Az Ember ártott neki... apámat is... a nagy Bakot is... a nyulakból alig maradt... fácán kevés, az ember...

A vándor leintette a kis rókát.

— Az ember nem tartozik rád.

Ezekután avult noteszt vett elő, amely piros vadkörte levélbe volt kötve és öregesen megnyálazta ceruzáját.

— Halljuk, de pontosan! Kezd a mezők felől.

— A réten van egy csapat fogoly, az erdőszéli gazosban pár fácántyúk. Az embernek csak a kakasok kellettek, mert nagyok és szépek...

— Szamár vagy.

A róka megnyalta a szája szélét.

— ... A cinkék megvannak mindenütt, a fekete rigók is, a harkályok is. A mókusok megfogyatkoztak, mert az öreg tölgyfába egy nyuszt érkezett... ámbár vadkörtét is eszik, nemcsak mókust. Nem is értem...

— A lenyegét — mondta szigorúan a vándor —, a mese nem érdekel. Szóval egy nyuszt...

— A varjak is megvannak, a csókák is három nagy csapatban, de ki tudná számon tartani őket? Össze-vissza mászkálnak...

— Azután?

— A szarvasokból két bika hiányzik, a két legszebb, az Ember...

— Őzek?

— Megvannak. A nagy Bakot...

— Már mondtad. Hány gida van?

— E — egy...

— Egy?

— Egy, de nagyon szép, fejlett őzike...

— És hány volt, amelyek nem lettek szép és fejlett őzikek?

A róka fétovázott, aztán felemelte hegyes orrát, de szeme ide-oda ugrált.

— Sötét volt a barlangban, egészen kicsik voltunk, apám igen szerette a családját...

— És az őzikek húsát...

Hűvös szellő borzongott végig az erdőszélen s a magasban varjak örvénylettek.

— Volt elég elég, de ezeknek őzhús kellett. Kár, Kár...

— Hallod? Fia vagy a tavalyinak, aki nincs, mert elhízott, és ostoba lett. Ti hányan vagytok?

— Megvagyunk, az öreg kivételével, az anyánk és kilenc testvér...

— Lám-lám...

— A két öreg vadmacska is megvan, meg két kölyök. A borzok is megvannak, ámbár megették a császarmadarak tojásait és...

— Van még valami?

— Igen. Az Ember sok fát kivágott, meg sok bokrot...

A vándor hecsukta a foszlott noteszt, a ceruzát melléje tűzte, közber folyton a rókát nézte. A kis róka erősen pislogott. Aztán idegesen felkapta fejét:

— Emberek jönnek.

— Tedd a lábad a csizmámra.

A kis róka abban a pillanatban eltűnt s a két ember ott ment el mellettük beszélgetve:

— A kopár domboldalakat mind beerdősítjük, s a vízmosásokat is, mind... a rétaljat is, a patak környékét is...

A láthatatlan kis róka megremegett, mert most megértette az emberek beszédét. Amikor eltűntek, levette lábát az öreg eszímákról.

— Lesz erdő, lesz sok erdő, vízmosásbau is, szakadéokban is.

— Az enl'er vet, mert aratni akar, de ti? Ti sokan vagytok. Hat testvéredet kihúszom a leltárból... és beírom más erdőkbe. ahol a hegyek látszanak.

— Értem.

És lehajlítta fejét a kis róka, mintha búsulna. Sokáig ült így és körülötte suhogva szálltak a levelek.

— Ravasz... ravasz... kinek komédiázol? — susogták.

A róka felkapta a fejét, de nem állt már előtte senki. Csak távolabb susogott az avar, mintha valaki távolodott volna. Az erdőn átaranylott az őszi napfény, a patakparton a golya kinyújtotta sérült szárnyát és úgy érezte: gyógyul.

A kis róka körülnézett és vakaródzni kezdett, de nem tudta. bolhák bántják, vagy csak a téli szőr nő.

— Mindogy — gondolta vidáman — szerencsére a nyulakat nem firtatja. Hiába no! Vénül már az öreg November.

ÉNEKEK ÉNEKE

*Jöjj immár, jegyesem, jövel értem a szérűkőn át!
Most a síkon keserű tüzek égnek, enyészetes ősz jár.
Künn a mezőkön ilyenkor a síp szava sírva halódik,
nyársírató, lila, rozsdá a lomb, a hegy oldala vérző.
Roskad a tőke, tömött a gerezd, pirosodva mosolygó,
S már öregcbb italul sanyarú leve csorran a hordón.
Jöjj hát, jöjj, szeretett, e halk, zizegőszavú őszön!
Lassú halálra hajolt im a kert, csupa könny, csupa harmat.
Jöjj hozzám el a gyertyavilágú, vigasztalan őszön,
Jöjj mikhamar, hisz a lelkem igen szeret, áhítom orcád
És szemeid tükrét, amiben szelid ég színe játszik.
Halljam a hangodat újra, vigasszal itasson az ajkad!
Mírrhabokornál illatozóbb, aloé-keneteknél
S ó-szüretű bornál, amikor szólasz, szavad edesb'.
Hozzad elé ama kincses ígét is, az újat, az őt mind,
Mely örök évekig él, ha elomlik az ég is, a föld is.
Tél közelit ezután, fagyos újja letördeli rózsánk
És a vizek tükörére lehellget ezüsttel, arannyal.
Éj közelit ezután, sűrű csend siketít, súlyos ólom:
Már a homok lepereg, hamar elszűri nappali órád.
Jöjj! Ne soká késs, én jegyesem, s a melegtüzű lámpást
Szítsad olajjal, a fénykarikákat a bronzöli csészén.
Mert lobogással erős e világ, a vihar ki nem oltja,
Bár ha tűz omlik alá, s ha itélnék aranyszavú kürtök.*

Kárpátý Csilla

ESZMÉK ÉS TÉNYEK Irja Mihelics Vid

A Genezaret tavának északnyugati peremén, közel Kafarnaumhoz nagy tömeg gyűlt össze, hogy meghallgassa Jézus tanítását. Jézus, nyilván hogy a tolongás elől meneküljön, egy hajócskára szállott, s miután leült a sokasággal szemben, amely a parton állott, példabeszédet mondott a magvetőről. Szavait eként örökitette meg Máté:

„Egy földművelő kiméne vetni. És amint vetett, némely szemek az útfélre esének, s jövének az égi madarak, fölevék azokat. Mások meg köves helyekre esének, hol nem volt sok földjük, és hamar kikeétek, mert nem voltak mélyen a földben. De a forró napon megcsapván azokat a hőség, minthogy nem vala gyökereik, elszáradtak. Mások ismét tövisek közé esének, és fölnován a tövisek, elfojták azokat. Mások pedig jó földbe hullának és termést hoztak, egyik százszorosat, másik hatvanszorosat, másik harmincszorosat. Akinek fülei vannak a hallásra, hallja meg.” Más fordítás szerint: „Melyik százat, melyik hatvanat, melyik harmincat egy után.”

Egyik legismertebb példabeszéde ez Jézusnak. Az értelme is világosnak látszik: az isteni ígéret nem egyenlőképpen fogadják be és szívlelik meg az emberek, s így a belőlük fakadó áldás is egyénenként különbözik. E sorok írójának, de alighanem az olvasónak sem jutott tehát eszébe, hogy a példabeszédben szereplő három számnak különösebb jelentőséget tulajdonítson. Annál érdekesebbnek találhatjuk, hogy a bari egyetem egyik tanára, Antonio Quacquarelli egész könyvet tudott összeállítani azokról a magyarázatokról, amelyek az elmúlt idők hittudósai fűzték köréjük. A könyv címe: „A keresztény élet hármassággyömlöce: 100, 60 és 30.” S mint az *Osservatore Romano*

megállapítja a könyvről szóló V. F. jelzésű teljedelmes ismertetésében, már a címnek ez a sajátosság megfogalmazása szerencsén utal arra, hogy a szerző a számok sokszor jätékos értelmezésén keresztül voltaképen azt a kérdést vizsgálja, hogy miként alakult a földöntúli jutalomról a keresztény társadalom felfogása.

Legtöbbit az egyházatyák korában foglalkoztak a három számmal — fejti ki Quacquarelli —, ami természetes is, mert ez volt az az időszak, amikor az allegória kimagasló helyet foglalt el a szent szövegek magyarázásában. Előtérbe került az a nézet, hogy miután a keresztény hitet és egyházat a vértanúk terebélyesítették ki, az isteni ígék náluk bizonyultak a legtermékenyebbeknek, következésképpen őket illeti a százszoros jutalom is. Észszerűnek látszott később, amikor már elmúltak az üldözések, hogy a szüzesség lépjen a vértanúság örökébe. A szüzesség ugyanis, mint elszakadás a test kívánságától, hasonló a vértanúsághoz, amely lemondás a testi életről. A szüz Istenhez és nem a testhez köti lelkét s ennyiben megismétli a vértanú áldozatát. Az ígére hallgatóknak harmadik csoportja az özvegyeké és a házasoké, akik csak kisebb érdemekre hivatkozhatnak.

A vértanú mindvégig az első maradt a keresztény társadalom értékelésében, még azután is, hogy csak elvétve akadhattak mártírok. Eppen az alkalom ritkasága miatt azonban a három szám értelmezésénél némelyek mint „versenyen kívüliek” mellőzhetőeknek vélték a vértanúkat. Végül is két értelmezés tett szert népszerűsége. Az egyik szerint 100 a vértanúk, 60 a szüzek és 30 a többi keresztények jutalma. A másik értelmezés már külön csoporttá

nyilvánítja az özvegyeket és a jutalmazás mértékét ekként állapítja meg: 100 a szüzeké, 60 az özvegyeké és 30 a többieké. Az első értelmezés abban a korszakban általános, amely Szent Cipriánnal kezdődik és Szent Jeromossal végződik. A második értelmezés a középkornak abban a szakaszában divik, amely Aquinói Szent Tamásig terjed.

A könyv szerzője már Szent Tamástól számítja a modern értelmezés szakaszát. Nevesebb magyarázók ebből az időből: Certosai Dénés, Erasmus, Jansen, az exegéta, Kálvin és Cornelius a Lapide. Ez a modern értelmezés arra a számmiztikától mentes, természetes felfogásra tér vissza, amely a kereszténység kezdetén uralkodott, abban az időben, amely az evangelistáktól Ireneusig tartott. Lényege ennek, hogy Jézus a három számmal minden különösebb szándék nélkül egyszerűen csak az isteni ígék termékenységét és áldáson voltát kívánta érzéltetni. Kimutatja azonban Quacquarelli, hogy ez a természetes magyarázat sohasem ment teljesen feledésbe, mert a későbbi korokban is voltak mindig hirdetői, így a többi között Szent Agoston és Nagy Szent Gergely, sőt idevehetjük Tertullianust is, aki a természetes magyarázatot általános elvnek vallotta az összes példabeszédek értelmezésénél.

Köztudomású, hogy a nem-fizikus számára csupa rejtély mindaz, amit egy újabban készült fizikai könyvben vagy értekezésben olvassunk. Sajnálatosabb azonban, hogy még a művelt közönségnek szánt írásokat is csak azok érthetik meg, akik már előzetesen szerzett, meglehetősen komoly szakismeretekkel rendelkeznek. Hova-tovább eljutunk oda, hogy még az ilyen népszerűsítő írások is csak akkor érthetők el igazában a céljukat, ha a publikálás előtt egy második népszerűsítően mennek át, a fogalmakat is

tisztázó olyan átdolgozáson, amelyet jobb, ha nem az eredeti szerző, maga a szaktudós végez. Ebben a régi felfogásban erősített meg Gernot Eder tanulmánya is, amelyet a Wort und Wahrheit tett közzé. Pedig a dolgozat, amely az atomfizika jelenlegi mérlegét vonja meg, bizvást megérdemli a legszélesebb körök figyelmét.

Eder maga is látja a nehézségeket s mindjárt a bevezetőben felveti a kérdést: miért van az, hogy a mai fizika eredményeinek megértése olyan magas követelményeket támaszt a laikusok gondolkodási képességével szemben? S érdemben ezt feleli rá: azért, mert a vizsgált jelenségek mind kivülesnek a láthatóság határain és csak „szükségbeállítások” segítségével nyerhetnek némi szemléletességet. A klasszikus fizikának, amin az 1900 előtti fizikát értjük, megvolt az az előnye, hogy tételeit szemléltetni tudta: azt például, hogy a bolygók a Kepler-féle törvények szerint mozognak, saját szemünkkel ellenőrizhettük. Mivel mélyebbre hatolunk azonban az anyagi világ apró részleteibe, annál kevésbbé tudjuk szemléltetessé tenni a fizikai folyamatokat. Függetlenül ugyanis attól, hogy velünk születettek-e vagy később szereztük meg szemléleti formáinkat, ezek a formák annyira a mindennapi élet adottságaihoz és terjedelmeihez igazodtak, hogy kudarcot vallunk velük a milliárdszorosan kisebb méretek között.

Amikor az anyagi világot 92 természetes elemre sikerült visszavezetni, ezeket az elemeket e világ építőköveinek foghattuk fel. Ilverféle, a számunkra érzékelhető világból vett képzetekkel próbáltuk azután az atomok magatartását is vizsgálni. Az elektron felfedezése zavarta meg először a 92 elem rendszerét. Ebben a rendszerben ugyanis a hidrogén a legkönnyebb elem, az elektronnál azonban, amely a negatív elektromosság legkisebb hordozója, olyan súlyra bukkantunk, amely kö-

zel kétezerszer kisebb, mint a hidrogénatomé.

Az elektronok úgy mutatkoztak, mint az atomok tulajdonképeni alkotóelemei. Minthogy azonban magának az atomnak nincs elektromos töltése és az atom sokkal nehezebb is az elektronnál, fel kellett tételezni, hogy az elektron, illetve elektronok mellett egy súlyosabb, pozitív töltésű rész is van benne. A természetes rádióaktivitás adta meg a segítséget az atom szerkezetének kutatásához. Az alfa-sugarakat, amelyeknek hordozói pozitív töltésű súlyos részecskék, keresztül lehetett küldeni az atomokon. Az atom belsejének ilyen kitapogatása nyomán megállapították azután, hogy az atom közepében egy pozitív töltésű súlyos mag fekszik, amelyek átmérője kb. tízezerszer kisebb, mint az atom külső burkáé, az atomburok többi térségében pedig elektronok helyezkednek el. A természetes rádióaktivitás módot adott az atommag vizsgálatára is. A már említett alfa-sugarak, mint súlyuk és töltésük mutatta, a rádióaktív elemek atommagjából származnak. Ezeknek a rádióaktív elemeknek magas töltés számú magjaik vannak s a töltés csökkenése a mag megváltozását vonja magával. A mag megváltozásával új atommagok s ezzel új elemek keletkeznek. A természetes rádióaktív elemek sugaraival sikerült olyan atommagokra is szétrombolni, amelyek egyébként szilárdak. Az első tudós, aki egy elemet természetes úton más elemmé változtatt, Rutherford volt.

Nyilvánvaló lett tehát, hogy a periodikus rendszer egyes elemei azért különböznek egymástól, mert különbözőek az atommagjaik. Am kiderült, hogy maga az atommag is összetétel, s hogy természetét éppen az összetétel milyensége határozza meg. Két elemi részecskéből épül fel a mag: az egyik a proton, a másik a neutron. A protonnak pozitív töltése van s ez alkotja a hidrogén-

atom magját. (A könnyű hidrogénatom magjában csak egy proton van, a nehéz hidrogénatom magjában még egy neutron is.) A neutron tömege kb. azonos a protonéval, elektromos szempontból azonban semleges. Az atommag töltése így kizárólag a protonok számától függ. Magának az atomnak tömegét pedig — minthogy az elektronok tömege a maggal szemben elhanyagolható — a protonok és neutronok száma együttesen határozza meg. Így például az arany atommagja 79 protonból és 118 neutronból áll, míg az alfa-sugarak részecskéi 2 protont és 2 neutronból állnak. Az atommagok sugara egybilliomod centiméterig mennek, míg az atomok sugara a százmilliomod centiméter nagyságrendjében sorakoznak.

Az atomfizika nagy teljesítménye volt, hogy az anyagi valóságok szerkezetét és tulajdonságait három elemi részecskére, mint meghatározó tényezőkre: protonra, neutronra és elektronra vezette vissza. S ennyiben az atomfizika — hangsúlyozza Eder — még a szemléleteséghez is tarthatja magát. Am az elemi részecskéknél ez a pusztán tetszerző beállítása két tekintetben bizonyult elégtelennek. Eöször azért, mert ezek a részecskék hullámjelenségeket mutatnak, amelyeket már nem lehetünk le a klasszikus fizika fogalmaival, másodszor azért, mert maguk az elemi részecskék között is átváltozási jelenségek lépnek fel, ami már az elemi részecske fogalmát is kérdésessé teszi.

Az első pontra vonatkozóan példaként megemlíti Eder, hogy elektron-sugarak, amelyeket kristályrácsra küldünk át, olyan elhajlási jelenségeket mutatnak, amelyeket a hullámoptikából ismerünk, sőt a sugarak interferencia útján erő íthetik vagy meg is semmisíthetik egymást. Ezt a hullám-termeszetet nemcsak elektronoknak, de más anyaghullámoknak is megfigyelték. Mi több, az elektronok mozgását az atommag

törül szintén hullámfolyamatnak tekinthetjük, annál is inkább, mert csakis ebben az esetben jutunk helyes eredményekre az atompektromokat, molekulakötéseket és más jelenségeket illetően. Azt a módszert, amely az atomfizikai problémákat hullámegyenletek segítségével igyekszik megoldani, nevezzük hullámmechanikának.

Hogy az anyag fizikai felfogásában alapvető fordulat következett be, azt az anyag megjelenési módjainak ez a kettős természete magyarázza. Az elemi részecskék hol testnek, hol hullámnak mutatkoznak. A testszerű megjelenés módot ad az atomszerkezet szemléletes felfogására, beszélhetünk például az atommag tömegéről, terjedelméről és hőmérsékletéről, csupa olyan tulajdonságról, amelyek megszokottak a klasszikus fizikában. Másfelől azonban egész sorával találkozunk a jelen égeknek, amint például az anyagsugár elhajlása és a rádióaktivitás, amelyek kétszertelenül bizonyítják az anyag részecskéinek hullámtermészetét.

A tisztálátást megkönnyítő, fontos mozzanatként emeli ki Eder: vannak területek, ahol a részecskék hullámhosszúsága a környező tárgy nagyságához képest annyira kicsiny, hogy a hullámtulajdonságokat figyelmen kívül hagyhatjuk. Így például az elektron mozgását a ködkamrában bizvást kezelhetjük úgy, mint ahogy az elektrómas töltésű golyócskákat kezelte a klasszikus fizika: ami az elektron eltérését illeti az elektrómas és a mágneses térben, számításaink így is helyetnek lesznek. Más azonban a helyzet, ha egy elektrómasugarat kristályporon küldünk keresztül. A kristályatomok egymástól való távolsága ugyanis annyira csekély, hogy hozzámérhetjük az elektronok hullámhosszúságához; így azután az áthatott sugár a beesés irányában elhajlást gyűrűket rajzol ki a fényképlemezen.

Az első tehát, amit a „hullám és testecske” — problémára vonatko-

zóan meg kell állapítanunk, az, hogy az anyag e kétféle képének alkalmazhatói köre kölcsönösen korlátozza egymást. Az elhatárolás pedig azoknak a méreteknél alapján történik, amelyek között valamely meghatározott folyamat lejátszódik. Ezeket a határokat, vagyis hogy mikor használhatjuk a testecske és mikor a hullám fogalmát, jelöli meg a Heisenberg-féle bizonytalansági reláció. Amit azonban legfőképpen és mindenekelőtt szem előtt kell tartanunk, az az, hogy mind a kettő, tehát a hullám is, meg a testecske is, az atomáris anyagnak csupán a mutakozási módját, a „képét” jelenti, olyan képeit, amelyeket mi a bennünket környező világ makroszkopikus szemléletéből vetünk. Mert ebből következik: nincs semmi ellentmondás abban, hogy a jelen égek magyarázatánál sem az egyik, sem a másik képet nem használhatjuk folyamatosan; csupán azt jelenti ez, hogy a makroszkopikus fogalmakat nem alkalmazhatjuk korlátlanul az atom-méretű világra.

*

Nyilvánvaló azonban — fejt ki a továbbiakban Eder —, hogy amint má: tudományokban is nem a kép, hanem a tárgynak megfelelő fogalom a döntő, a modern fizikában is olyan fogalmakra van szükség, amelyeket a kísérletek igazolnak. A legfontosabb fogalom ezidőszert a „hullámmező”.

Mezőn a teret, vagy a tér-idő-folytonoságot kell érteni, amelyben fizikai folyamatok mennek végbe vagy fizikai állapotok állnak fenn. Két elektron jelenléte például fizikai állapotot, egy fénykvantum kibocsátása fizikai folyamatot jelent. Hogy az ilyen mező állapotait és folyamatait megragadhatssuk, az új fizika a „mezőnagyságokat” dolgozta ki. E mezőnagyságok jellemzője, hogy nem az elemi részecskék tömegével, sebességével vagy bármilyen más tulajdonságával azonosok, ha-

nem gondolatbeli, illetve matematikai segítőeszközök ahhoz, hogy a keresett tulajdonságokat megállapíthassuk. Hullámmézőkről pedig azért beszélünk, mert a méző nagyságok részére olyan hullámmegyenleteket sikerült találni, amelyek az anyag hullámszerű tulajdonságait helyesen adják vissza. A hullámméző tehát — hangsúlyozza Eder — teljesen elvont fogalom és szemléletesség nem is tehető.

A hullámmézők méző nagyságaiban azonban nem az az izgalmas, hogy eleget tesznek egy hullámmegyenletnek, vagyis mintegy a víztükör rezgéseiről módjára szélesednek ki, hanem az, hogy merőben újak és a klasszikus fizikába be sem illeszthetők a rájuk vonatkoztatott feltételek. Ezek a feltételek az úgynevezett kvantumfeltételek vagy felcserélődési relációk. Kvantumfeltételeknek azért hívjuk őket, mert a méző nagyságokat akként szabják meg, hogy az elemi részecskék tulajdonságai többszörözötten, „kvantoltan” jelennek meg: azaz mint egy legkisebb mennyiség egész számú többszörösei. Így például az elektrons töltés mindig egy e számú többszöröse egy legkisebb töltésmennyiségnek, az úgynevezett elektrons elemi kvantumnak, amj egyenlő az elektrons töltésével. Ugyanezt a többszörözést találjuk az energinál, impulzusoknál stb. A kvantumfeltételek tehát, amelyeknek a méző nagyságokat alárendeljük, az elemi részecskéknek éppen azokat a jelenségeit szolgálta’ják nekünk, amelyeket az anyag testecske- vagy részecskeképből ismerünk. A hullámmézők kvantumelmélete pedig, ahogy az atomáris állapotoknak ezt a kezelését nevezzük, fogalmi és formális módon egyesíti az összes fizikai jelenségeket, amelyeket mi szemléletes módon akár a hullám, akár a testecske képhez rögzítünk. Az anyag tehát csak azért tűnik fel Janus-arcúnak, mert nincs számára kellő szemléletünk, holott a kvan-

tumelmélet fogalmi skémája igenis képes arra, hogy a fizikai törvényszerűségeket egyértelmű módon magyarázza.

Némelyek persze hajlandók lennének arra, hogy az egész kvantumelméletet olybá vegyék, mint a fizika visszavonulását a formálisba, a tisztán matematikaiba, és pedig annakutána, hogy kudarcot vallott a valóságnak, a realitásoknak megragadásában. Ebbe a kísértésbe azonban Eder szerint csak azok esnek, akik tartalmat csupán a szemléletes ítéleteknek tulajdonítanak, míg az elvont tételeket legfeljebb „szükségkijárának” nézik. Ezzel szemben — írja Eder — okkal és joggal állapíthatjuk meg, hogy a méző nagyságoknak az egyes részecskék helyébe történt bevezetése lényegbevágó fordulatot hozott az anyag felfogásában. A fordulat annak felismerésében áll, hogy nem az egyes részecskék határozzák meg tulajdonságaikkal mechanikus módon a természeti történéseket, hanem éppen ezek a tulajdonságok maguk is a kvantálás következményei.

Ha jellemezni akarnók az anyag felfogásában beállott változást — mondja Eder —, akkor úgy fejezhetjük ki magunkat, hogy az anyag szerkezetét ma sokkal „szociálisabbnak” fogjuk fel, mint az a megítélés, amely előbb az atomokat, majd az elemi részecskéket akarta megtenni az anyagi valóság legutolsó kis tömbjeivel. Elhibáztunkak látszik eszerint még az a törekvés is, hogy az elemi részecskéket próbáljuk tekinteni az anyagi világ végző hor-dozóinak. Vannak mindenesetre, nem is kevesen, akik szemére vetik ennek a fizikanak, hogy minőségeket mennyiségekre csökkent vissza a emelt azután szükségszerűen egyoldalú és hiányos vetületet nyújtja a valóságnak. A „mennyiség” és a „minőség” különválasztásának azonban itt csupán közhelyes jelentősége van, hiszen ha az atommaghoz egy protont hozzáadunk vagy elvonunk, be-

lőle, nyomában megváltozik a kémiai alapanyag s ezzel együtt a régi alapanyag tulajdonságait az új alapanyag tulajdonságai alakulnak át. Az a kifogás tehát, hogy az új fizika lemond a minőségek beható vizsgálásáról, voltaképpen azt domborítja ki, hogy ez a fizika éppen a lényegesre összpontosítja figyelmét.

Az elemi részecskék mindegyik fajtája számára saját mezőnagyságokkal rendelkezünk. Egy bizonyos mezőnagyság csak egy bizonyos kvantum-félét, illetve részecskét produkálhat. Így az elektronok, a protonok, de a fénylekvantumok részére is saját mezőnagyságaink vannak. Már most ezeket a részecskéket önmagukban is vizsgálhatjuk, például elektronokat, amelyek egészen egyedül tarózkodnak a térben. Az ilyen teret az elektronok vákuummezőjének hívjuk. Ezzel a vákuummezővel azonban nagyon keveset kezdhethetünk. Mert ha valami módon észlelni kívánjuk az elektront, meg kell világítanunk: a fényt például kitéríti az elektron s mi egy elhajlási korongocskát látunk. A jellegzetes tehát nem az, hogy a részecske miként viselkedik önmagában, hanem hogy miként viszonylik szomszédságához. Figyelmiünk arra irányul, hogy miként befolyásolják egymást a részecskék, másként kifejezve: a mezők kölcsönhatását kutatjuk.

Ha például az elektront fénnel megvilágítjuk és a fény eltérítést szenved, akkor itt kölcsönhatás ment végbe az elektronmező és az elektromágneses mező vagy fénylekvantummező között. A fénylekvantumok ugyanis csupán következményei az elektromágneses mező kvantált ágának. Elektromágneses mezőn tudva lévően azt a teret értjük, amelyben elektromos és mágneses jelenségek lépnek fel. Közbevetőleg megjegyzi Eder, hogy a „mező” fogalma éppen az elektromágnesesség területéről való, mikor is a tér minden pontjában

egy meghatározott elektromos, illetve mágneses erő uralkodik: Maxwell érdeme, hogy a fényt elektromágneses jelenségnek ismerjük fel. Visszatérve azonban kiindulásunkra, a két mező kölcsönhatása nemcsak abban áll, hogy a fénylekvantumokat az elektromágneses mező zavarja, hanem abban is, hogy az elektronok fénylekvantumokat — fotonoknak is mondjuk — tudnak termelni és elnyelni. Az atomok bármiféle spektruma is csak annak nyomán jön létre, hogy az elektronok az atomburokban egyik állapotról egy másikba mennek át s a közben felszabaduló energiát fénylekvantumok formájában adják le.

Az elemi részecskék mezőinek ez a kölcsönhatása juttat el minket ahhoz a második ponthoz, amelyet a testszerű felfogás válságáról szólva említettünk. Ha ugyanis a kölcsönhatás csak az elektronpálya zavarására vagy a fényugár eltérítésére szorítkoznék, még elképzelhetnénk olyan fizikát, amely egyéniséget és saját törvényszerűségeit tulajdonít az elemi részecskéeknek. Am előfordulnak olyan kölcsönhatások, amelyekben részecskék keletkeznek és semmisülnek meg. Így például egy energiában gazdag fénylekvantum egy elektronná és egy pozitronná eshetik szét. A pozitron ugyanazokkal a tulajdonságokkal bír, mint az elektron, csak éppen pozitív töltésű.

Új részecskék keletkezésének ilyen lehetősége máris lényegesen kibővítette az elemi részecskéket körte. Az utóbbi évek egyik legfontosabb felfedezése a mező. A szó „közbul-sót” jelent. Ez a részecske ugyanis nem olyan könnyű, mint az elektron vagy a pozitron, de nem is olyan nehéz, mint a proton vagy a neutron. A mezonra a kozmikus sugárzásban bukkantak rá. Kozmikus a jelölje annak az energiában rendkívül gazdag sugárzásnak, amely a világűrből érkezik s amikor légkör

rünkbe ütközik, atomrombolásokat végezve elemi részecskéket változtat át. Mindezt az igen nagy magasságban keltett fényképlemezeken kísérhetjük figyelemmel. Legutóbb kiderült az is, hogy többféle mezon van. Ma már különben egész skáláját ismerjük az elemi részecskének s ez a skála nyilván nincs lezárva.

Eder valószínűnek tartja, hogy miként az elemeknek periodikus rendszerük van, ugyanúgy majd az elemi részecskéket is hasonló rendszerbe sorolhatjuk. S a különbség alkalmasint csak az, hogy amíg az atomok túlnyomó többsége állékony, addig ezeknek az elemi részecskének zöme igen rövid idő alatt szét-esik. Állékony elemi részecskét ugyanis keveset ismertünk. Ezek a proton-neutron, az elektron, a neutrino és a foton. A többi elemi részecske igen rövid idő alatt mind ezeknek az állékony részecskéknak valamelyikére bomlik szét. Hogy mi a neutrino, alább még meg tudjuk. Itt csak azt jegyezzük meg, hogy a protont és a neutrót közös névvel nuklonnak, vagyis magállónak szokás hívni, mert egy pozitív, illetve egy negatív töltés leadása esetén egymásba mehetnek át.

A mezonnak is van persze mezője s ez a mező azért nagyjelentőségű, mert szorosan összefügg a magerőkkel. Ahogy az atomburok elektronjait az atommaghoz köti az elektromos vonzás, tehát az elektromágneses mező, ugyanúgy köti egymáshoz bent az atommagban a nukleonokat a mezonmező. A mezonok a mezonmezők kvantumai, miként a fénykvantumok az elektromágneses mező kvantumai. Ha egy elektron megváltoztatja az állapotát, fénykvantumokat bocsáthat ki; ha egy nukleon, tehát egy proton vagy neutron változtatja meg állapotát, mezonok állhatnak elő. Ez történik természetes úton a kozmikus sugárzás protonjaival, amelyek a légkörbe ütköznek, de a folyamatot már mesterségesen is elő tudjuk idézni. A magré-

szecskék és a mezonok kölcsönhatása, ellentétben az elektromágneses mezőével, igen erős. Ez abban nyilvánul meg, hogy egy proton sokkal előbb és könnyebben termel egy mezont, mint egy fénykvantumot. Az erős kölcsönhatás miatt adódnak a magerők számzerű meghatározása körül a nagy matematikai nehézségek, amelyeket még nem sikerült leküzdeni.

Az atomfizikai kutatásban most két új terület vár feltárára. Az egyik a magerők szerkezetének megállapítása, a másik az elemi részecskék rendszerbe foglalása.

Aki az eddig mondottakat figyelemmel tudja kísérni, megsejtette, hogy mekkora kísérleti ügyességre és mekkora elméleti erőfeszítésre volt szükség, míg ennyire juthatott a tudomány az anyag szerkezetének megismerésében. Láttuk, hogy az egyes elemi részecske fogalma mi-ért és miként szorult háttérbe a mező fogalma mögött, s láttuk azt is, hogy az egyes elemi részecskék mezője nem valami elszigetelt saját örvényszerűségnek vannak alávetve, hanem egymással folytonos kölcsönhatásban állnak. Elemi részecskék keletkezhetnek, megemmisülhetnek és egymásba mehetnek át. Ha az atom mégis általában állékony, ennek az a magyarázata, hogy állékony nukleonokból és elektronokból épül fel. Az elemi részecskék azonban a kölcsönhatás folytán mind „rokonok” egymással. Ime a bizonyosság: a proton, ha egy pozitív töltésű mezont bocsát ki, neutronba mehet át; a mezon igen gyorsan egy kisebb pozitív mezonra és egy neutrínóra — egy igen könnyű, elektromos szempontból semleges részecskére — esik szét; a könnyű mezon ismét szét-esik egy pozitronra és két neutrínóra; a pozitron csakhamar találkozik egy elektronnal — elektronok ugyanis bőven vannak a térben — s ezzel együtt a „pár-semmivé” útján egy fénykvantumra sugárzik

sztet; a fénykvantum újból termelhet egy elektron-pozitron párt s most az egész folyamat fordított rendben ismétlődhetik. Az elemi részecskéknél ez a rokonsága abban is megnyilvánulhat, hogy két proton heves összeütközésénél nemcsak fénykvantumok, hanem különböző mezonfaják is előállhatnak. Minél nagyobb az energia, annál több képviselője jelenik meg a termelt sugarakban az elemi részecskék skálájának. Nagyon nagy energiák esetében már az anyag egyetemes keveredéséről beszélhetünk. Az elemi részecskék ilyen egyetemes keveredésének az anyag egyetemes mezője felel meg. Ennek az egyetemes mezőnek kidolgozása és kiemlézése a jövő évek vagy évtizedek fizikájának legnagyobb feladata.

Tanulmánya befejező részében Eder összefoglalja az atomfizikai kutatásoknak mindazokat az eddigi eredményeit, amelyek elvi jelentőségűek.

1. Nincsenek az élettelen természetben monaszok módjára elszigetelt alap-építőkövek. Demokritos, Leibniz és a mechanisztikus fizika erre vonatkozó tételét módosítani kell.

2. A fizikai állapotoknak és folyamatoknak az anyag rendezett szerkezete szolgál alapul. Nem nyert tehát igazolást az esetlegesség, a véletlenszerűség sem a mechanisztikus,

sem a voluntarisztikus természetfelfogás értelmében.

3. Az élettelen természetben saját törvényzerűség uralkodik.

4. Az anyag szerkezete nem szemléletes. Azok a próbálkozások, hogy a fizika „szemléletes képet” adjon elénk az anyagról, kudarcra vannak ítélve.

5. A természeti folyamatok kezelési módja annyiban hylemorfhisztikus, hogy olyan valaminek szerkezetét vizsgáljuk, ami önmagában nem érdekel minket, miután őszes tulajdonságait a szerkezet jellemzi. — Hylemorphismuson tudvánvőden azt az aristotelesi felfogást értjük, hogy minden léező, érzékelhető valóság első-anyagból (hylé) és alakító elvből, formából (morphé) áll.

6. A fogalomképzés iránya annyiban pozitívisztikus, hogy a természeti folyamatok lehető legtakarékossabb leírását szorgalmazzuk.

Leszűr végül Eder egy ismeretelméleti következtetést is. Eszerint az a munka amelyet az anyag lényegének megismerése okából végez az ember, semmiképpen sem „magától értetődő”. Inkább az tűnik ki, hogy az ember együtt nő a dolgokkal, amelyekkel kölcsönhatásban áll, s amennyiben nincsenek már bizonyos veszélyteltető alapstruktúrái, a saját természetét is alakítja rajtuk.

A KIS ÚT

„... Egyik szobánkat le kellett adni társbérletre. Iparkodtunk kellemes arcot vágni az ügyhöz. Utóvégre egész rendes embereknek látszott a fiatal pár és egész nap munkában voltak, csak este voltak itthon. A feleségem megengedte, hogy főzzenek valamit vacsorára, még a gyűrődeshkát és a szitát is kölcsönadta nekik. Ma aztán már nem is kérnek engedélyt, csak használják a holmikat. Közben még két gyermekük is született. A nagyobbik most már jár-ke, hol a konyhában, hol a hallban van láb alatt. A kisebbik pedig átordítja a fél éjszakát. Ha azonban a mi gyerekeink szaladgálnak egy kicsit, akkor átjön az asszony, hogy legyenek csendben, mert az ő ura éjjeli műszakos és most alszik. Az ilyesmi persze nem tetszik a feleségemnek. Még a mi házasságunkat is kikezdte ez az ügy, mert a feleségem állandóan azt követeli, hogy legyek férfi és dobjam ki őket. De csak nem kezdek verekedni velük... És aztán úgy látom, hogy ahol társbérlet van, ott mindenütt baj van...

Igaza van. Valami baj mindenütt van. A főbaj pedig az, hogy az emberek az orvoslást abban látják, hogy a helyzeten próbálnak változtatni, ahelyett, hogy önmagukat változtatnák meg. Pedig ez az egyedül célravezető megoldás.

1. Világos, hogy mindent meg kell kísérelni olyan helyzet teremtésére, amely lehetővé teszi a békés egymásmelletti életet. Ilyen a feltételek lehetőleg pontos megállapítása és megtartása. Ha ki volt kötve a konyhahasználat, akkor nem szabad esetről-esetre újra bosszankodni, ha a másik fél él is a jogával. De ha nincs kikötve, akkor kezdetől fogva ne engedjék meg több, mint az, amit később is, zokszó nélkül is készek vagyunk megengedni. A méltányosság a kezdet-kezdetétől járjon együtt a következetességgel, akkor sok keserű perc marad el.

De bármily gondosan rendezik is el egymáshoz való jogviszonyukat az emberek, mégis

csak emberek és a túlságosan közeli mindennapi érintkezésben akarva-nemakarva horzsolják egymást. Nemcsak társbérlet, hanem szülők és gyermekek, testvérek, házastársak között is vannak izlés és nézetbeli eltérések, amelyek vérmérsékleten, önfelegyelem és tárgyilagosság híján, vagy egyenesen bünyös beállítottságon alapszanak. Ezek azután pokollá tehetik az egymáshoz kötött életét, ha mindegyik fél abban látja a megoldást, hogy a másik javuljon meg.

Erre következik, mint megoldási javaslat, a „váljunk el”, „dobjunk ki”. Csakhogy számtalan olyan helyzet van, amelyen nem lehet változtatni: az ember nem hagyhatja el munkahelyét, mert kellemetlen a főnöke, vagy mert túrhetetlen egyik vagy másik kollegája. És az ember nem küldheti el gyermekeinek apját, vagy anyját, mert közben megváltozott az izlése. És öreg szüleit sem teheti az

utcára az ember, ha aggkori szenilitásuk terhére van a családnak. És a társbérloket sem lehet leoperálni, akármennyire „férfi” is valaki.

2. Marad az egyetlen megoldás: megpróbálni, hogy ne a körülmények uralkodjanak rajtam, hanem formálódjak, alakuljak úgy, hogy irányítani, vagy legalább is harmonikusan elviselni tudjam adott körülményeimet.

a) *Meg kell vizsgálnom alapbeállítottságomat.* Iparkodtuk kellemes arcot vágni. Nem gondolja, milyen sokkal kellemetlenebb és feszélyezettebb a másik fél helyzete? Igen, kellemetlen, ha idegen ember járkal az én lakásomban; de azért mégis kellemesebb, ha akkora lakásom van, hogy az másnak is adhat fedelet, mint ha nekem kellene a más lakásában keresnem otthont. Rossz az én lelki és idegállapotom? Az övéké sokkal rosszabb.

b) *Audiat et altera pars.* A másik felet is meg kell hallgatni. Iparkodtak „kellemes arcot vágni”? Kérdés, mennyire sikerült és mennyire sikerül most is. Mindenkinnek vannak fáradt, bosszús percei és órái, az ember siet, másra gondol, rossz kedvű, beteg. Milyen másképpen itéljük meg a magunk és a „másiknak” ilyenkor használt hangnemét. Próbáljunk a másiknak a szemével látni, fülével hallani.

c) „A méltányosságnak is vannak határai.” Igaz. *De a szeretetnek nincs határa.* „Arról fogják megismerni, hogy az én tanítványaim vagytok, ha szeretitek egymást.” Nem jár nekik gyűrődieszka, kancsó, szita; bosszantó, hogy el sem rakják, talán még el sem mossák; de „ha csak a jókhoz vagytok jók, mivel vagytok különbek a pogányoknál?” Mi keresztények

csak Istent szeretjük *önmagdért*, felebarátunkat pedig *Is.enért*. Tekintet nélkül arra, hogy megérdemli-e. Erényből. A szeretet pedig tűrő, kegyes, mindent elvisel, mindent megbocsát...

d) „Közben még két gyermekük is született.” Valami csendes méltatlankodást vélek kiolvashatni e sorokból. Szinte magam is fejet csóváltam: „ejnye, ejnye, ez már igazán szerénytelen viselkedés.” Úgy gondolja: talán jobb volna a városzélen olyan barlangokat, vagy istállókat létesíteni, amilyenben a kis Jézus született. Ide azután el lehetne küldeni a Józsefeket és Máriaikat, hogy gyermekük ne zavarja a felnőttek társadalmát.

e) Milyen messze vagyunk a Krisztus szerinti életalakítástól! *Gyakorlati keresztyéniségi körünk, a szeretet olajcseppjét a surlódó felületek közé.* Persze, hogy rossz szokása a gyerektársadalomnak, hogy éjjel sírnak, nappal meg száguldoznak, éppen mikor a jóra való felnőttek aludni szeretnének. Dehát azért mégsem lehet kiirtani őket. Pedig aki ellenségesen nézi az apró gyermekbimbókat, bizony részese azoknak a gyermekgyilkosságoknak, amiket a gyermeküket nem vállaló szülők (szülő még az ilyen?) a terhettől és nyugóktól való félelmükben elkövetnek. A fáradt és kimerült Úr Jézus azt mondta, hogy csak „engedjétek hozzám őket.”

Szeretném remélni, hogy igazat ad nekem. De tudom, hogy velem együtt azt gondolja most: „Igen, én! De hát az asszony! Mit szól hozzá az asszony!” Bizony, övé a nehezebb rész. Ő van otthon, őt érik az apró tűszúrások és a nagy tapintatlanságok, az ő idegzete a labilisabb, könnyebben jön ki a sodrából, stb. Azért most én mondom: „Légy

férfi", aki nyugodtan, segítő készséggel, terhet levevően áll a felesége mellett. Aki nem szaporítja, hanem elnyugtatja, elhárítja a bajokat, aki elviszi a feleségét egyet sétálni, amikor paprikás a helyzet, aki „helyet-

te" nyugodtan, tárgyilagosan, egy csésze fekete mellett megbeszéli a másik asszony férjével a dolgot és ha a férfiak megértik egymást, talán csak bírni fognak a két asszonnyal is!

F.

NAPLÓ

CHARLES DU BOS. Azt írták róla: korunk legnagyobb kritikusa. Az ilyen fősófokok alkalmazása azonban irodalomban, művészetben mindig kockázatos. Erjük be annyival: nagy kritikus, nem annyira a mérlegelők és bírálók, mint inkább a fölfedezők sorából.

Halála előtt egy évvel, 1938 tavaszán négy előadást tartott az amerikai Saint Mary kollégium tanári karának arról — (s ez az előadásokat összefoglaló könyv címe is) — „mi az irodalom”. Az elsőben idézi John Middleton Murry „Keats and Shakespeare”-jének ezt a pár mondatát: „Megismerni egy irodalmi művet annyi, mint megismerni a lelket, aki a művet alkotta. Az irodalmi mű minden olyan ismerete, amely ezen innen megtorpan, lehet mély, meggyőző, sőt ihlető is, de sosem az igazi ismeret”.

Charles du Bos ennek a lélekismeretnek volt a mestere. Az ő elemzése mindig arra irányult, hogy a lelket érje el; mint ahogyan az irodalomban is „két lélek találkozási helyét” látta. S mert lélekről, lelkekről volt szó, mindig a lehető legnagyobb erkölcsi felelősségérzéssel járt el; semmi nem állt olyan távol tőle, mint a kritikai impresszionizmus. Tanulmányai gyűjtemény-sorozatának a jellemző „Approximations” címet adta, s az esszét valóban úgy fogta föl, mint „megközelítést”, mint kísérletet arra, hogy azzal a kulccsal, amit a mű ad kezébe, benyisson az író lelkébe. Egy-egy ilyen „approximation” aztán nemcsak írója számára volt, hanem mindenkor olvasójának is irgalmas, lebilincselő kaland. Charles du Bos, aki azt írta magáról: „Egyáltalán nem vádolhatnak azzal, hogy szeretem a szellemi kényelmet”, olvasóját is komoly erőfeszítésre kelteti; nem kész eredményeket talál elé, hanem bevonja a „megközelítés” munkájába, abba a szívós szövegről szövegre, megfigyelésről megfigyelésre haladásba, amelynek a végén fáradságunk jutalmaként rábukkanunk „arra, ami minden egyes lényben egyetlen”, s amit nem holmi meddő esztétikai élvezet kedvéért ragadunk meg, hanem azért, hogy szépségén, szépség-alkotásán át mi magunk is gazdagodjunk, többé, szebbé, nemesebbé legyünk. Charles du Bos talán semmit nem hangsúlyoz annyiszor, mint azt, hogy érdeklődése elsősorban erkölcsi jellegű. Az irodalom az ő számára a lelki élet, lelki tökéletesedés útja s a kritika, az írók művek megismerése, birtokunkba vétele voltaképpen „voie spirituelle”, lelki út, magasrendű aszkézis — és még akkor is, ha profán, lényegében „vallásos” és vallásos jellegében „naturaliter christiana”. Nem Du Bos az egyetlen, akit „a profán miszti-

ka vezetett vissza a vallásos misztikához"; nála világosabban, alaposabban, őszintébben azonban aligha elemezték még ezt a fejlődést. S ha példát keresnénk Bremond abbénak (egyébként benső barátjának) elméletéhez s annak igazolására, mily közel van egymáshoz költészet és imádság: nála előbb, meggyőzőbb és rokonszenvesebb példát aligha találunk.

Gide, akivel hosszú ideig bizalmas barátságban volt — (mindaddig, amíg nagy könyve, a Gide irányában meglehetősen kritikus „Le dialogue avec André Gide“ miatt el nem távolodtak egymástól) — azt írta neki egy alkalommal: ne hagyja abba a naplózást; lehet, hogy sosem jut el művek alkotásáig s majd naplója lesz a műve, ennek tárgya pedig az a sokféle nehézség, ami az alkotásban megakadályozta. Mű helyett napló a műalkotás akadályairól: „elég vézna dolog és rávall Gide-re“ — mondhatjuk Du Bos egyik méltatójával. Csakhogy, szerencsére, Du Bos naplója — valóban „főműve“ — jóval több ennél. Soliloquia? Inkább egy lélek párbeszéde önmagával; hiszen „ha magam vagyok magammal — írta — mindig az az érzésem, hogy legalább ketten vagyunk“. Elmélkedéseinek java itt csapódott le, terveit itt érlelte ki, küzdelmeit itt vívta meg önmagával; „tisztázzuk a terepet“ — kezdte s észrevétlenül belebocsátkozott amaz önelemzések („int-respection“) egyikébe, amelyeknél az emberi lélekvizsgálatnak s a működésében tettenért önismeretnek kevés elgondolkoztatóbb és épületesebb példája akad a világirodalomban. Szent Agoston természetesen csak egy van, és fölülmúlhatatlan; de Du Bos, aki Szent Agoston tanítványa volt a „confessio“-ban, nem volt mótalan tanítványa.

1908-tól fogva írt naplót, s ebből még életében megjelent egy kötetnyi szemelvény, „Kivonatok egy naplóból“, 1928-ban. 1908-tól 1921-ig a lelkiismeretesen vezetett „Journal“-ból többet, úgy látszik, nem is fogunk megismerni, mint amennyit a „Kivonatok“ közölnék. 1921-ig ugyanis Du Bos kézzel írt, és a legtöbbször ceruzával. Kézírása amúgyis olvashatatlan volt, a ceruzairás ráadásul elkenődött, kielemezhetetlenné vált. Mikor halála után felesége és lánya hozzáláttak a „Journal“ sajtó alá rendezéséhez, le kellett tenniük arról a reményről, hogy az 1921 előtti anyagból valamit megmenthetnek. 1921-től fogva Du Bos diktált: ettől fogva olvasható s részben már meg is jelent a „Napló“; egyelőre négy kötete látott napvilágot, 1921-től 1928-ig bezárólag. Erre az időre esik életének legnagyobb eseménye, visszatérése a valláshoz, a katolikus vallásos élethez: szemelvényeink javarészt ezzel kapcsolatosak s némi izelítőt adnak a napló modorából, jellegzetesen „diktandó“, bonyolult, sok nekifutással dolgozó stílusából, (amit, éppen mert nagyon jellemző Du Bosra, a fordításban még ott is igyekeztünk megtartani, ahol a magyar nyelv szelleme a mondatok sűrűbb tagolását kívánta volna); s talán érzékeltetni tudják az olvasóval korunk e nagy „lelki szövegének“ és páratlan „dokumentumának“ légkörét.

Kissé mintha túlságosan fojtott légkör volna, valahogyan megleghózi, fölfűtött, s igen magasfokú és nagyfeszültségű szellemi-lelki életével is olykor szinte példája annak, amit a német „weltfremd“ szó fejez ki. De ne feledjük el: ez a szóban, könyvek között, képtárakban, hangversenytermekben — és megtérésétől fogva

a templomban, a Notre-Dame korareggeli miséin meg a Monsieur utca benediktináinak kápolnájában élő ember, (akit meghatottan és megrendülten látnak barátai, amint az áldoztatórácstól visszatér, átszellemült arccal s könnyektől ragyogó mélykék szemével, a Kegyetlen boldogságában): ez az ember egész életében nagybeteg volt, egyike az irodalom legnagyobb szenvedőinek, (írt egy mélygészen nagy és komoly tanulmányt is „De le souffrance physique”, a testi szenvedésről); s arra, ahogyan napról-napra megvívott a testi kinnal, fáradtsággal, kimerültséggel, ahogyan napról-napra kivívta a szellem győzelmét a test fölött, csak egy szó illik: hősiesség.

Csak a beteg, aki mindig ott érzi magában a tehetetlenné válás és a halál fenyegetését, tapasztalhatja a mindent kimondásnak azt a legszomjas kényszerét, a — Bourget jellemző szavával — „dittoutisme”-nak (mindentkimondásnak) azt a sürgetését, amit ő tapasztalt és tanúsít zárójelekkel, lábjegyzetekkel és kitérőkkel zuñolt tanulmányaiban. Es csak az övéhez hasonló kényes „szellemi becsületesség képes arra, hogy folytonosan korrigálja önmagát, folytonosan kijavítsa, csiszolja, finomítsa megállapításait, néha majdnem kínosan, néha már-már a precíózkódás határára; de mindig azzal a törekvéssel, hogy minél hívebben közelítse meg az igazságot; és semmi mással ne törődjék, csak az igazsággal. Kevesen foglalkoztak annyit önmagukkal, mint ő, de kevesen adtak nála kevesebbet a saját szépségükre. Nem szépen akart írni; az igazságot akarta írni. Magáról is, könyörtelen tárgyilagossággal. „Magamat is mindig úgy néztem, mint egy tárgyat” — mondja, saját maga iránti objektivitását jellemezve.

Ez a nagy kritikus és nagy lélek voltaképpen mindig az Istent kereste, akkor is, amikor azt hitte, csak a szépséget keresi. Istent a szépségben, a szépséget alkotó gániuszban. Elete ebben az értelemben is „approximations”, megközelítések sorozata volt. Egyre jobban bekerítette Istent, és Isten egyre jobban bekerítette őt. S mert becsületes volt: lehetetlen volt, hogy végülis ne találkozzanak, leghehül, a lelkében.

Es attól fogva, hogy találkoztak, soha többé el nem engedte az Isten kezét. (r. gy.)

A MARIA-TISZTELET ÉS A MARIA-ÉV. Már a Szeplőtelen Fogantatás dogmájának centenáriuma-hoz kapcsolt Mária-év jegyében folytak le annak a mariológiai hétnek tanácskozásai, amelyeket nemrégiben rendezett meg Milanóban a *Didaskaleion* nevű katolikus tudományos intézet. Mind a rendezésben, mind a tanácskozásokon résztvett a Mária-tanulmányok nemzetközi központja és a nemzetközi Mária-akadémia is. A megbeszélések során — mint az *Osservatore Romano* beszámolójában olvassuk — szorosan szemelött tartották azokat az irányelveket, amelyeket a Szentatyja megbízásából Montini közölt levélben a Didaskaleion elnökével. A levélben XII. Pius felhívta az értekezlet figyelmét arra a szerepre, amelyet Mária visz az üdvösség körében és az Egyház életében, mint Jézus anyja, társ a megváltásban, közvetítő és a keresztények lelki édesanyja. „Távol attól, hogy öncél lenne, a máriás jámborság — megfelelően a hagyományos formulának: *per Mariam ad Jesum*, — az az esz-

közé, amelynek lényeges rendeltetése, hogy a lelkeket Krisztushoz irányítsa s így egybekössze őket az Atyával a Szentlélek szeretetében." A Mária-hét eredményeit a záróülésem a következő szempontokban foglalták össze:

1. Mindenekelőtt szükségesnek mutatkozik, hogy minél szűkebbre vonják és végülis megszüntessék azt a sajnálatos elszakadást, amely a máriás jámborság és a Mária-teológia között észlelhető, mert a kettőnek belső találkozására és a kölcsönös befolyásolás rendkívül fontos abból a célból, hogy utat nyisson a Mária-teológiában a máriás jámborságnak, utóbbit pedig ellássa a dogmatikus biztonság természetes alapjával.

2. Különböző áramlatok vagy szellemi iskolák különböző módon, saját színezésükkel és különböző eljárásokkal, de mind arra törekedjenek, hogy elevenné és hatékonyvá tegyék a „Mária út Jézushoz” ragyogó elvét, amely alapja és egyetemes lényege a máriás szellemiségnek és jámborságnak.

3. Elengedhetetlen, hogy a máriás szentbeszédek és közleményeket minden részletükben a Máriára vonatkozó dogmatikus tan jellemezze. Kell, hogy a hívek tisztába jöjjenek azzal: mi az, ami a hithez tartozik, s mi az, ami nem tartozik; mi az, ami biztos vagy általános tan, s mi az, ami vitatható vagy valószínű: mi az, ami igaz, s mi az, ami téves. Ilyen módon fogjuk elérni, hogy a máriás jámborság a kinyilatkoztatott és teológiai igazságra támaszkodjon.

4. A máriás liturgia, ha bölcs oktatás kíséri, amely híven megvilágítja Mária helyét Krisztus liturgikus misztériumában, hatalmas serkentést fog adni és életet fog vinni az egyéni máriás jámborságba, amelynek nem szabad sem szűklátókörű, kicsinyes alanyisága, sem veszedelmes és kevéssé épületes kisiklásokba esnie.

5. Természetes és dicsérendő, ha a liturgiai igazságok, amelyeket az igehirdetésből tanulnak meg és a liturgiában élnek át a hívek, személyes magánajátosságokra is késztetik őket, de hogy ezek az ajátosságok valóban kifejtsék lendítő erejüket, a katolikus igazságnak kell fényeskednie és a liturgikus misztériumnak kell lüktetnie bennük: Márián keresztül, Máriával és Máriában Jézushoz és az Atyához a Szentlélek szeretetében.

6. A Szeplőtelen Fogantatás dogmájáról való centenáris megemlékezés alkalmából az értekezlet óhajtja, hogy a papság lelkileg és teológiaiilag is készüljön fel a Mária-évre. Ebből a célból javaslatokkal fordul a papsághoz, annál is inkább, mert ekként tesz eleget a Szentatya szándékának, aki levelében azt a reményét és kívánságát fejezte ki, hogy „ez az annyira fontos tanulmányi hét értékes magvakat hint el és gyümölcsöket érlel, amelyeknek örvendezhetik az Euház”.

A javaslatok a következők:

a) Az összes szemináriumok tanulmányi rendjükben biztosítsanak méltó helyet a mariológiának, amely a papi lélek alakításának is gondviseléseszerű eszköze.

b) A Máriára vonatkozó tanulmányok előmozdítása és elmélyítése céljából létesítsenek az egyháziak országos Mária-társaságot.

c) A Mária-évben minden plébánia ajánlja fel magát ünnepélyes keretek közt a Madonnának, vagy újítsa meg régebbi felajánlását. Ugyanakkor fogadják meg a hívek, hogy egyéni és családi

életükben a Szűzanyát tekintik útmutatónak, és hogy tőlük telő módon bekapcsolódnak plébániájuk tevékenységébe.

d) Tanítsák meg híveiket a papok a szentoltvasó helyes imádkozására, nehogy ez a szép ájtatosság felületes formassággá váljék.

e) Legyenek rajta a telkészek, hogy a hívek egyénileg is felajánlják magukat a Szűzanyának.

f) Fordítsanak a papok különös gondot a hónap első szombatjának ájtatosságára, ezzel együtt a jóvátételi szentáldozás gyakorlására. Utóbbinak megkönnyítése okából szerezzék meg a telkészek az engedélyt arra, hogy első szombaton Mária Szepőtelen Szívének votiv-miséjét mondhassák, és az ordinárius megítélésétől függően szorgalmazza ilyenkor a délutáni vagy esti szentmisét.

A MALAKIAS-FÉLE JÖVENDŐLESEK. Wion Arnold, egy a maga korában ismert nevű bencés tudós 1595-ben legendagyűteményt tett közzé ezzel a címmel: *Lignum vitae* (Az élet fája). Ennek a ma már ritkaságszámba menő velencei kiadványnak 307-311. lapjain terjedelmes jövendöléssorozatot találunk *Prophetia de futuris Romanis Pontificibus* (Jövendölés az ezután következő pápáknál) címen. A jövendölések, szám szerint 112, II. Celesztintól (1143-1144) a világ végéig uralkodó pápák egyéniségét jellemzik egy-egy tömör, rendszerint néhány szóból álló mondattal. Szerzőnként Szent Malakiás ermaghi érsek, a XII. századi ir egyházi élet legkimagaslóbb alakja († 1148. november 2.) van feltüntetve, aki különösen a római liturgia meghonosításával és meggyökereztetésével szerzett elévülhetetlen érdemeket.

Wion körlése, érthetőleg, nagy feltűnést keltett a tudós világban. Eleinte mindenki készpénznek vette a jövendöléseket. Hitelességükben és történeti megbízhatóságukban sokáig senkinek sem jutott eszébe kételkedni. Annál kevésbbé, mert egy nagy szent nevével fémjelezve kerültek forgalomba, akinek jövendölő tehetsége különben is ismert volt a hagiografikus irodalomban.

Hosszabb időnek kellett eltelnie, míg kritikusabb szellemek behatódó tanulmányozás alapján kezdték észrevenni, hogy a jövendölések körül nincsen minden rendben. Innét is, onnét is kifogások merültek fel. Az első koncentrikus támadást egy Ménestrier C. F. nevű tudós jezsuita indította ellenük „*Réfutation des prophéties faussement attribuées à S. Malachie*” c. munkájában. (Paris, 1689) Az első fecskét aztán idővel sok más követte. A jövendölések mindjogban belekerültek az egyháztörténeti viták középpontjába. És itt nem volt különbség katolikus és protestáns álláspont közt. Sőt azt lehet mondani, hogy a kérdéssel foglalkozó katolikus tudósok (Schmidlin, Vacandard, Paulus) még határozottabban a hitelesség ellen nyilatkoztak, mint protestáns társaik. Ezzel szemben a védelem egyre inkább gyengült. Ma már nincsen komoly tudós, aki csak egy pillanatra is hinne a jövendölések történeti hitelességében.

A kritikai kutatás mindenekelőtt Szent Malakiás szerzőségének hitét rendítette meg. Joggal utalt arra, a feltűnő körülményre, hogy Szent Bernát szokatlanul melegehangú Malakiás-életrajzában, bár külön fejezetben magasztalja a kiváló főpap jövendölő tehetségét, a pápákra vonatkozó jövendöléseire még csak célzást

sem tesz. Ez annál feltűnőbb, mivel a pápai széken abban az időben éppen Szent Bernát tanítványa, III. Jenő, az első cisztercita pápa (1145-1153) ült. Elképzelhetetlen tehát, hogy a nagy clairvauxi apát szent barátjának kedves tanítványára vonatkozó jóvendölését említetlenül hagyta volna, ha az egyáltalában létezett volna. De nemcsak Szent Bernátnak, hanem Wion könyvének megjelenéséig senkinek sem volt tudomása a jóvendölések létezéséről. Szinte lehetetlen elképzelnünk, hogy ilyen általános érdekű, az egész keresztény világot olyan közelről érintő gyűjteménynek közel ötszáz esztendőn át sikerült észrevétlenül megbújni a kódexek sárguló lapjain, még az úgynevezett Telesphorus-jóvendölés, mely szintén a pápaság jövőjére vonatkozik, legalább ötven kéziratban s ezenfelül francia és német fordításban maradt reánk.

De nemcsak a szerzőséggel, hanem a jóvendölések tartalmával is bajok voltak. Gondosabb összehasonlítással ugyanis rájöttek, hogy az első 74 pápára vonatkozó jóvendölések VII. Orbánig (1590) bezárólag tartalomban is, formában is lényegesen különböznek az utánuk következőktől. Míg az első csoportba tartozó jóvendölések a reális valóság talaján állanak és az egyes pápákat születési helyük, hazájuk, címerük stb. szerint, egyszóval történetileg könnyen ellenőrizhető vonásokkal jellemezik, sőt az egyiknek. VI. Orbánnak (1378-1380) még a családi nevét is megnevezik (Pribnano), addig a második csoportba tartozók általánosságban mozognak, jórómán semmi kézzel foghatót nem nyújtanak és éppen ezért tetszés szerint értelmezhetők. Szinte magától kínálkozik tehát a gondolat, hogy itt a *vaticinia post eventum*, vagyis a multba visszavetített jóvendölések tipikus esetével állunk szemben.

Ezek szerint az első 74 jóvendölést ki kell iktatnunk a profeciák sorából; ezek valójában nem jóvendölések, hanem jóvendölésformába öltöztetett történeti valóságok. Összeállításuk és a hátralevő 38 igazi jóvendöléssel való kiegészítésük csakis a VII. Orbán halála (1590 szeptember 27.) és Wion könyvének megjelenése közt eltelt öt esztendő alatt mehetett végbe. Sőt még tovább mehetünk a keletkezés időpontjának megjelölésében. Ujabbban ugyanis általánosan elfogadott vélemény, hogy a jóvendölések konkrét alkalomra, a VII. Orbán halálát követő szokatlanul hosszú konklávéra (1590 október 16—december 4) készültek és céljuk az egyik esélyes jelölt, az orvietói Simoncelli bíboros kilátásainak javítása volt. A konklávéból azonban nem Simoncelli, hanem Sfondrato bíboros került ki győztesen XIV. Gergely néven. (1590-1591.)

A Malakiás-féle jóvendöléseknek tehát a valóságban semmi közük sincs a nagy ir főpap bitorolt nevéhez. Nem a XII. században, hanem a XVI. század végén keletkeztek. Koholójuk személyére nézve semmi biztos adatunk nincsen. Wion egy szóval sem árulja el, hogyan jutott a jóvendölések kéziratához: Nem valószínű, hogy neki magának része lett volna a hamisításban; ő egyszerűen csak közölte a kapott szöveget. Az igazi szerző minden valószínűség szerint a dologban erősen érdekelt Simoncelli bíboros környezetéből került ki. Ihletésében valószínűleg része volt annak a névtelen munkának is, mely a középkor híres prófétájának, Joachim fiorei apátnak neve alatt éppen ekkor és szintén Veleceben jelent meg „Vaticinia sive prophetiae abbatis Joachimi et

Anselmi episcopi Mariscapi" címen. Ebben azonban csak IV. Pius pápával kezdődnek a jóslások. (1559-1565)

Az utolsó pápákra vonatkozó jóvendülések általánosan ismeretek, de talán nem árt felfrissíteni őket. IX. Pius: Crux de cruce (keresztről keresztre), XIII. Leó: Lumen de coelo (égből eredt fény), X. Pius: Ignis ardens (égő tűz), XV. Benedek: Religio depopulata (elnéptelenedett vallás), XI. Pius: Fides intrepida (rendíthetetlen hit), XII. Pius: Pastor angelicus (angyali pásztor), Hátra vannak még: Pastor et nauta (pásztor és hajós), Flos florum (virágok virága), De medietate lunae (a hold közepéből), De labore solis (a nap munkájából), Gloria olivae (az olajfa dicsősége) és Petrus II. (II. Péter) Az egész gyűjtemény ezzel a mondattal zárul: A római szentegyház utolsó szorongattatása idején a római II. Péter fog kormányozni. *b. g.*

GIESSWEIN SÁNDOR EMLÉKEZETE. November 16-án volt harminc éve, hogy Giesswein Sándor befejezte földi pályáját. Sirja felett a kerepesi temetőben az andesi Krisztus szobra hirdeti, hogy élete egyik főtörekvése volt a krisztusi békét berinni nemcsak az egyén lelkébe, hanem a megbomlott társadalmi és a kapitalizmus hatalmi törekvéseitől elforgatott nemzetközi életbe is.

Tátán született gazdatiszti családból. Korán egyházi pályára lépett, hamarosan győri kanonok, később pápai prelátus lett. Élete nagy részét a századfordulón egyre inkább iparvárossá átalakuló Győrött és az ugyanakkor világvárossá fejlődött Budapesten élte le. Tanulmányutat tett Keletre és járt Amerikában is. Ezenkívül, mint a régi nagy humanisták igazi késő keresztény utóda, Európa csaknem minden jelentősebb városában megfordult, hogy aktíve résztvegyen a nemzetközi kongresszusokon, melyek Európa szellemi egységét igyekeztek megmenteni. A nemzetközi jognak és döntőbíráskodásnak kevés olyan lelkes, nagytudású és egyben erkölcsi komolysággal harcoló apostola volt, mint ő. Ugyanakkor keményen kikelt a nemzetközi leánykereskedelem ellen, hozzáértéssel szólt hozzá nyelvészeti kérdésekhez, fejtegetett nevelési problémákat.

Az imperialista törekvések miatt egyre inkább növekedett a háborús veszély. Giesswein keresztény és humanista lelkétől mi sem volt távolabb, mint a háború. Ezért lett szívvel-lellekkel a béke lelkes apostola. Szinte minden más tevékenysége háttérbe szorult. Hirdette, hogy a tömegmészárlássá vált háború elvesztette minden erkölcsi jogosultságát; szerepét a nemzetközi jognak és a döntőbíráskodásnak kell átvennie. Nincs úgy, melyet kölcsönös megértéssel tárgyalások útján el ne lehetne intézni. Szemében a háború nemcsak az emberiség nagy részének lemészárlását, hanem egyben az évezredes kultúra halálát is jelentette. Azt vallotta: amint a 19. század becses vívmánya a rabszolgaság megszüntetése, ugyanúgy „a 20. század legnemesebb feladatai közé tartozik a keresztény eszmékörnek egy másik gondolatát, a nemzetek testvériségének és a nemzetközi jog kiterjesztése által a békés érintkezés tartósságának megvalósítását keresztülvinni.” Tisztán látta, hogy a nemzetközi jog és döntőbíráskodás hiánya mellett a töke szolgálatában álló titkos diplomácia a háborús feszültség legfőbb oka. Ugyanakkor észrevette, hogy a felsőbb társadalmi osztályokból a

keresztény erköles életet irányító erejének halványulásával és az önzés előretörésével kiveszetti az emberi együttérzés, szolidaritás. Ezért, bár szívesen vesz minsen felülről jövő kezdeményezést is, a béke ügyét csak a kis emberek, a névtelen milliók kezében látta biztosítva. Ezek lelkében ott él még az emberi együttérzés, szolidaritás tudata.

Itthoni életének keretét a századvég utolsó évtizedeiben megújuló katolikus társadalmi, kulturális és vallásos egyesületek szolgáltatták. Magtálalta ezeket már Győrött is, Budapesten meg egyenesen a központjukba került. Nagy tudását, széleskörű ismeretét, melyek nemcsak a teológiát ölelték fel, hanem a történelem, szociológia, biológia, archeologia, nyelvészet területére is kiterjedtek, a fenti keretekben szóval és írásban a nemzet közkincsére tette. Az Egyház szociális hivatásának tollával, szavával és szervező tevékenységével egyik útiőrő apostola volt; követelte nemcsak a belsőknek a keresztény erköles örök elvei szerint való megújódását, hanem az élet külső kereteinek a haladás eszméihez való szükséges és bölcs átformálását is, és a magyarság európai, emberi hivatásának bátor, megnemalkuló szószólója, a klasszikus nemzedék, Széchenyi, Kossuth, Eötvös hagyományainak őrzője volt.

A mult ismeretének birtokában az elvek, eszmék magasából vizsgálta az élet sokszínű változékony folyását, ezért a gyakorlati élet síkján néha ingadozott, kisebb jelentőségű dolgok felett elsiklott éles szeme, de a halála óta eltelt harminc esztendő megmutatta, hogy a jövő kontúrjait jól sejtette meg. (Jánosi Gyula)

FERDE TORNYOK. Az Atlanti Oceánra néző La-Rochelle-i kikötő több mint nyolcszázéves, hatalmas Szent Miklós tornya néhány hónapja süllyedőben van. A francia Műemlékek Hivatala a szokatlanul nagyméretű süllyedés és a fokozatos elferdülés megvizsgálására határozta el magát. A torony sziklatalajon épült középkori tölgyfagerendázattal, a sziklatalaj azonban csupán kilenc méternyire a föld alatt kezdődik. A francia építészek a torony szerkezetében a gerendákat betonoszlopokkal akarják megerősíteni s egészen a sziklatalaj kezdetéig betonlapokat raknak a torony köré. Mielőtt azonban a remek román stílus műemlék megmentéséhez hozzáfogtak volna, megvizsgálták a világ közismert s még fenálló ferde tornyait, hogy azok egyensúlyi helyzetéből okuljanak.

A Pisai Ferde Torony a legjelentékenyebb ilyenemű építmény, amelyet legalább képről mindnyájan ismerünk. Ezt a tornyot 1174-ben kezdték el építeni, de csak 1384-ben sikerült befejezni. A torony lábazata vastagon körbefutó márványfalazatból áll, amely zömök toronyövezetbe zárva félköríves román boltíveket hordoz. A többi hat emelet szintén félköríves, oszlopcsakakon nyugvó ívekből áll. XIII. századbeli építőmesteri felügyelője Giovanni d'Inspruck volt és Tommaso Pisano, a világhírű Andrea Pisano fia fejezte be az építkezést.

A Pisai Ferde Torony legnagyobb érdekessége az, hogy már a torony lábazatának építésekor indult meg a talajsüllyedés. A bajt idejében észrevették és oly ügyesen módosították a felső eme-

letek méreteit, hogy sikerült az egész épületet ferdesége ellenére is külsőleg arányba és belsőleg egyensúlyba állítani. Tény az, hogy Antonio Venezianónak egy a Campo Santo falára 1334-ben festett freskóján az-akkor nemrég befejezett épület ferde állásban van megörökítve.

A Pisai Ferde Torony építőinek ügyeskedése azonban nem volt egészen célravezető, mert a torony azóta is évről-évre ferdül. Nedves talajra épült és Giovanni, építésének első mestere már 1298-ban szondázást végzett, hogy a talaj ellenállását kikémlelhesse és meghatározhassa. A ferdülés eleinte nem is volt lényeges, de 1817-től kezdődően pontos mérésekkel állapították meg, hogy az elhajlás évenként 1-2 milimétert tesz ki. Elhatározták tehát, hogy a torony közelében kutat fúrnak, hogy a környező altalajt kiszárással: Az orvosság azonban rosszabbnak bizonyult a betegségnél, mert a kútban túlgyorsan felhalmozódó víz az eddigi lassú elszívárgásnál is veszélyesebb alámosásokat idézett elő és az évenkénti elhajlás megnégyszereződött. Mivel pedig a torony lassú elhajlása nem állott meg, hanem fokozódott, egy francia mérnök (M. Imbeux) a mai földalatti vasútépítkezéseknél használatos talajfagyasztási eljárást ajánlotta a torony megmentésére. 1932 és 1936 között azután az olasz mérnökök a torony körül 360 helyen 6 cm átmérőjű és 4 méter mélységű lyukat fúrtak a torony altalajába és több mint 900 tonna folyékony cementet injekcióztak bele a talajba. Ennek az eljárásnak a befejezése óta semmiféle süllyedés vagy ferdülést nem tapasztaltak többé ennél a tisztavonalú és nemesarányú építészeti csodánál.

Bolognában is van két nem kevésbé nevezetes négyszögletes torony, de mivel ezek egyszerű téglaeépítmények, sokkal prózaibb látványt nyújtanak és sokkal kevesebben emlékeznek ábrázolásukra. Ez a két torony 1100 és 1109 között épült. A magasabbik, a *Torre degli Asinelli* csak lassanként ferdül és ma is 97 méternyi magasságú, mint építésekor. Szomszédja, a *Garienda* torony azonban ma már csak felemagasságnyira nyúlik föl, ezzel szemben kettős elhajlásban is szenved és negyvenhatméteres magasságában is fenyegető vészt jelent a környéken meghúzódó rézműves-műhelyekre.

A száraztalajú Olaszországon kívül még több a ferde torony, amit a németországi Emsben és Ulmban, akár a hollandiai Delftben vagy a francia Laonban és Chamonixban. Az Etampes-i Szent Márton torony pedig valóságos meteorológiai ritkaság, ingása ugyanis az időjáráshoz igazodik. Agyagos talajon épült, ha tehát sok az eső, az agyagtalaj megduzzad, száraz időszakban pedig összehúzódnak és a ráépített torony így különböző elhajlásokat produkál. A távolkeleti Tenkinban is ismeretes a Vinh-Menh nevű ferde-torony, de ez leomlóban van.

Annál érdekesebb a hajdani saragossai *Új Torony* esete, amelyet Katolikus Ferdinánd idejében építettek. Építése 1504-ben kezdődött és 1515-ben fejeződött be. Alapzata a legnagyobb gondosabban készült és minden teherpróbát kibírt, mert faragott kövekből állt, de többi része már csak téglából épült és ez volt a baj, mert egyik oldalán a téglafalazat szétnyomódott, kimarjult és egyes téglasorok felényire zsugorodtak. Miután azonban a to-

rony súlya ezt a munkát elvégezte, több évszázadnyira nem tör-
lőnt állagában semmiféle változás, a torony tetején lévő óra év-
századokig mutatta az időt és az arragóniaiak nagyon büszkéek
voltak rá. Lehetek is, mert tornyuk Napóleon 1809-i hadjáratának
bombázását is kiállotta. 1887-ben azonban szokatlan módon ferdül-
ni kezdett ez a nevezetes építészeti ritkaság és a spanyol techniku-
sok ahelyett, hogy megmentették volna, halálra ítélték. A bon-
tósákaúyok azonban alig tudtak megbirkózni a szinte megkö-
vesedett téglanyaggal.

A ferde-tornyokra tehát leselkedik a halál, életbenmaradásuk
azonban cseppet sem reménytelenebb, mint a többi „normális”
építészeti művéké ha egyszer biztos talajra épültek és az építé-
síkhöz felhasználált anyagok kellő teherbíróképességgel rendel-
keznek. (p.)

*JÖRGENSEN VISSZATERT DANÍABA. A nagy dán író, aki
megtérése után nem sokkal, 1897-ben költözött Assisiba, hazatért
szülőföldjére. Assisiban egy parasztesaldánál talált otthont; há-
zuk három szobáját engedték át a költőnek. Ez a ház a város leg-
magasabb pontján áll s a neve, mely oly jól illik Jörgensen egyé-
niségéhez, csupa költészet és áhítat: Santa Maria delle Rosenak,
Rózsás Máriának hírvák.*

A költő korán kelt s rendszerint ablakából nézte a napkeltét.
Bármerre nézett, mindenütt a szívének oly kedves ferences mult
emlékeivel találkozott: látta a San Damiano tetejét, az olajfákon
túl Rivotorto templomát, Angyalos Boldogasszony kupoláját, a
halmokat, melyeken a Poverello járt, és távol sejtelenyszerűen a
Trasimene tó feljében a szigetet, ahová visszavonult.

Ki tudja, elhagyta volna-e valaha is Jörgensen második ha-
záját, visszatér-e meghalni ősei földjére, ha idősebbik fia, apja
egészségeért aggódna, nem unszolja és kérleli. Olav csak egyetlen
szót tud olaszul, ezt az egyet: „babbo”, apám; de ezt annyiszor s
annyi állhatatossággal ismételte, hogy végülis megindította az
öreg költő szívét. Mert Svendborgban, ahol hajdanában lakott,
bírázozni fog ugyan neki Assisi fénye és melege, rengeteg ma-
dara és virága; de több kényelem és gondosabb ellátás várja az
aggastyánt: vízvezeték, központi fűtés, aminek az assisi paraszt-
házban híre-hamva sem volt.

Axel Munthe, Claudel, Papini, Mauriac barátja, Assisi Szent
Ferenc, Sziénai Szent Katalin, Don Bosco, Szent Brigitta. Kortol-
nai Szent Margit életirója fájó szívvel mond búcsút a Poverello
városának. De szomorúsága nem fojtja el, csak megaranyozza hu-
morát. Mulattatja a gondolat, hogy odahaza olyan házban fog lak-
ni, amelyet „nemzeti emlékké” nyilvánítottak. Az újságírónak s
egyben ferences szerzetesnek, aki a búcsú napjaiban fölkereste,
mosolyogva mondta:

— Képzeld el, milyen kitűnő szórakozás lesz a földszinti Jör-
gensen-múzeum portásának. Hölgyeim és uraim, mondja majd a
látogatóknak, a házban, ahová belépnek, egykor Jörgensen János
lakott, a nagy író. S akkor én leszólok az első emeletről, ablakom-
ból: Hohó, barátocskám, hiszen még élek!

De azért könny csillogott a szemében, amikor Fabbretti pá-

ter, az ujságíró elbúcsúzott tőle. Ez lassan, e szép és gazdag, nyolcvanhét esztendőtt ért élet látható művein és a műveknek a lelkekre tett láthatatlan, de nagy és állandó hatásán tűnődve lépkedett lefele a falusi ház csorba lépcsőin; mikor valaki utánakiáltott. Egy asszony volt, a költő felesége. Visszahívták. Az agg író Szent Ferenc áldását kérte fiatal látogatójától (g. h.)

BIBLIAI ARCHEOLÓGIA 1953-BAN. Az év elején a Szentföld különböző helyein ásásokat kezdtek; ezek a munkák most befejeződtek. Áttekintést is nyerheteünk róluk s az eredményekről, melyek az időn is érdekes részletekkel gyarapították ismereteinket.

A ferencesek az Olajfák Hegyének nyugati lejtőjén végeztek kutatásokat, nem messze egy moszké romjaitól, a „Dominus flevit” helyén, azaz ott, ahol Jézus Jeruzsálem fölött sírt. Egy a Krisztus utáni első századból való temetőt fedeztek föl itt, minden valószínűség szerint az egykori Bethania temetkezési helyét. Számos „ossarium”-ot, csontok számára szolgáló kőládát találtak; sűrűn szerepelnek rajtuk azok a nevek — Márta, Mária, Simon, stb. — melyeket az Evangélium Bethániával kapcsolatban emleget.

Tushingham professzor tavasszal Madebától délre, a transzjordániai Dibanban ásott. A helyet a biblia többször is megnevezi. A templomot, melynek maradványait föltárta, a rómaiak palotává alakították át. Fölratai egy bizonyos Sabinus nevét őrizték meg.

A Heath College tanára, Free tanítványaival Dothanban dolgozott, ahol még ma is mutogatják a kutat, melybe Józsefet vettették testvérei. Bronzkori épületeket ástak ki, melyeknek alapjából amfórákban gyerekesontvázak kerültek elő. Holtak csontjainál a koponya mellett találtak ételmaradékkal s a jobb-kéz közelében ivócsészéket.

Pafeer Virgilio Corbo Szent Theodoriusz kolostorának romjait kutatta át a judeai sivatagban. Pompás fölíratos mozaikpadlóra bukkant, melynek georgiai, rása az első bizonyíték arra, hogy az egykor oly hatalmas kaukázusi keresztény királyságnak Betlehem környékén kolostora volt. A hatodik századi fölíratok fő nevezetessége, hogy említik azt az Antonius apátot, akit a híres oszlop-szent Simon édesanyjának, Szent Mártának az életrajzából ismerünk. Ezenkívül szerepelnek rajtuk olyan jellegzetesen perzsa nevek is, mint Bakur és Ormizd. Ezek vagy konvertiták lehettek, akik a perzsa Zoroaszter-kultusz híveiből lettek keresztények, vagy georgiaiak, akik a hatodik században Georgia fölött is uralkodó szasszanida nagykirályok tiszteletére viselték ezeket a neveket.

Az Izrael területén folytatott ásások közül az idén csak a francia Jean Perrot kutatásai érdemelnek említést; ő Bersaba és Dan környékén, az ország legészakibb részén mindeddig nem is sejtett kiterjedésű kalkolita településeket tárt föl. Végül az sem érdektelen archeológiai szempontból, hogy a sivatagban épített új utak hozzáférhetőkké tették azokat a bizonyos romvárosokat, amelyekről a régészek mintha évtizedek óta, megfeledkeztek volna. Valószínűnek látszik, hogy a figyelem most majd újra feléjük fordul s megindul az öt nagy romváros rendszeres fölkutatása.

(-che).

FÖLFEDEZTEK A LEPRÁ GYÓGYSZERET? Szeptember végén került nyilvánosságra, hogy egy marinista apáca, Marie-Suzanne nővér, miután sikerült elkülönítenie a lepra kórokozóját, fölfedezte e súlyos betegség gyógyszerét s erről beszámolt a római mikrobiológiai kongresszuson. Penso professzor, a római egészségügyi intézet vezetője is nyilatkozott a dologról. „Az Afrikában kikísérletezett oltóanyag nem-leprás gyerekeknél pozitív reakciót váltott ki — mondta; — a reakció pedig csak azoknál pozitív, akik leküzdtek a leprát. Ebből az észlelésből arra lehetne következtetni, hogy a beoltott gyerekek valóban immúnisak lettek a leprával szemben. Csak az ezutáni tapasztalatok fogják eldönteni, helyes-e ez a következtetés, vagy nem. De egyébről is szó van. Az oltás megfordította a reakciót a súlyos leprásoknál, akik addig csak negatív reakciót mutattak; ez pedig azt jelenti, hogy az oltás folytán új védekezés lépett föl, lepraellenes allergia. Hyesformán az oltást, úgy látszik, gyógyításra is lehet alkalmazni”.

A kísérletek a betegség megelőzésére is, gyógyítására is tovább folytak mind Szudánban, mind Új-Kaledóniában; az őszi madridi leprologiai világkongresszuson pedig a világ vezető leprakutatói és orvosai ismerkedtek meg a találmánnyal és alkalmazásának eddigi eredményeivel.

Ezen a kongresszuson részt vett Blanc doktor, a kameruni Nden nemrégiben létesített új, hatalmas leprakórházának főorvosa is. (E Szent Mihályról elnevezett kórházról és keletkezésének a keresztény szeretet megható hősiességét tanúsító történetéről egyik következő naplónkban fogunk beszámolni.) Madridból Ndenbe utaztában Blanc doktor csak rövid időt töltött Párisban. Az újságírók kérdést intéztek hozzá Marie-Susanne nővér felfedezéséről.

„A lepra -- felelt a kérdésekre Blanc doktor -- lényege szerint krónikus betegség, vagyis önkéntes javulások és káros visszaesések jellemzik. Ezért tartózkodni kell minden elhamarkodott ítélettől s várunk kell, míg kellő távlatot nyerünk a dologhoz. Annyi azonban bizonyos, hogy Marie-Susanne nővér találmányával igen nagy lépést tettünk előre.

A nővér huszonöt évet töltött a Fidzsi-szigeteken, főként a híres makogáji leprakórházban. Ott kezdte tanulmányozni a rettenetes betegséget s onnét került a lyoni katolikus egyetm orvosi fakultásán létesített leprakutató intézetbe. Sikerült egy emberi lepradaganathból bacilust elkülönítenie; egyelőre nem tudjuk biztosan, vajjon a Hansen-féle bacilus-e; mindenesetre igen közel áll hozzá. A madridi kongresszuson a nővér kutatásai igen nagy érdeklődést keltettek. A lyoni intézet legilletékesebb tudósainak bakteriológiai és hisztológiai tanulmányai, melyeket a kongresszus megvitatott, szilárd tudományos alapot adnak a fölfedezésnek.

Magam is alkalmaztam már olyan terméket, melyet Marie-Susanne nővér erről a mikroba-tenyésztéről állított elő. (Penso professzor, a kiváló szakember egyébként azt javasolta, nevezzék el a bacilust *microbacterium marianum*-nak). Nem-élő tenyészetet alkalmaztunk, intradermikus befecskendezés formájában. Ami a megelőzést, immunizálást illeti, eddig 1094 egyénen végeztünk ki-

sérletet, s az immunitást a Micsuda-féle reakció klasszikus eljárásával tanulmányoztuk. A tesztek tanúsága döntő: allergiát jeleznek. Hetvenöt százalékban fordultak negatívból pozitívvá, mégpedig e hetvenöt százalékon belül tekintélyes arányban olyan rosszindulatú esetekben, amelyek valóságos bacillusözönt hurcolnak és Micsuda-reakciójuk negatív. Ezeknél a betegeknél eddig a Micsuda-reakció sosem vált pozitívvá tíz százaléknál magasabb arányszámban. Marie-Suzanne nővér szérumával viszont 73.3 százalék a pozitívvá fordulás.

Mindebből levonhatjuk a következtetést: egyelőre annyit, hogy sikerült a szervezetet ellenállóbbá tenni a leprával szemben. Ha tudományosan nem is lehet ezidőszerint felelős nyilatkozatot tenni Marie-Suzanne nővér találmányának gyógyító erejéről, a profilaxis, megelőzés szempontjából — 1500 eset tanúskodik róla — máris ragyogó eredményeket mutathat föl. Kísérleti alkalmazása különben már mind Bamakóban, mind Guyanában, mind Oceániában megkezdődött.“ (j. p.)

Felelős kiadó: S í k S á n d o r

SZERKESZTŐI ÜZENETEK

P. P. Nem fogjuk megnyugtadni lelkiismeretét. Addig igaza van, hogy valaminek az értékét minden időben a kínálat-kereslet aránya határozta meg. Minél ritkább, művészibb kivitelű, értékállóbb, tehát keresettebb valami, annál magasabb az ára. Ez igazságos. De ha valaki — *felebarátja megszorult helyzetét szívtelenül cihasználva* — az élet fenntartására szükséges elsőrendű javakat (élelem, ruha, lakás) a rendesnél, szokottnál, általánosnál magasabb áron juttatja csak a rászorulóknak, az az uzsoráskodás súlyos és gyalázatos bűnébe esik, és nem érdemli meg a keresztény nevet. Ne mondja: „kemény beszéd ez, ki hallgatja ezt!” Ez a keresztény morál. Az Úr Jézus az utolsó ítéletnél attól tette függővé a mennyországot vagy poklot, hogy adtunk-e ételt, ruhát, lakást az arra szoruló felebarátunknak, vagy sem.

K. F. Leveléből néhány sort ide iktatunk. Olyan szépek ezek a névtelen kis aldozatok! „Mindig nagy lelki gyönyörűség volt számomra a szentmise, mert olyan szépen magyarázta a kis tisztelendő úr prédikációjában a hittant, hogy megint gyerekeknek éreztem magam. Siettem korán beülni, mert tetszik tudni, milyen a mostani diák, nem adnak helyet egy öreg asszonynak. De most belátom, hogy hiszen ez a gyerekek miséje, itt egyenesen nekik prédikálnak, ide küldik őket a szülők, itt tanulják az egyházi énekeket, és mi öregasszonyok teleüljük a padokat, mikor mehetnénk más misére is. A gyerekek meg ott áldogálnak, dülöngöznek és nem tudnak leülni, letérdepelni a padba. Hát ezentúl elmegyek a nyolc órás misére, hadd férjen a helyembe egy kis vásott nebuló, annak még szüksége van rá, hogy megianulja magát jól érezni a templomban.” Szép. Eljenek az öreg asszonyok.

Új zsoltárok iránt érdeklődő. A kért könyvhöz ma nehéz hozzájutni, mert magyar kiadása nincsen. Kérdésével tessék az Ecclesia Szövetkezethez (Bp. V., Ferenciek-tere 1.) fordulni; ha egyáltalán lehetséges, ott fognak tudni talán felvilágosítást adni. Az új magyar zsoltárfordítás megjelenéséről egyelőre semmi határozottat nem lehet még mondani. Ha egyszer meg fog jelelni, akkor természetesen a hívek használatára fog állani mindenekelőtt.

H. D. A Mamertini börtön Rómának legrégibb, még etruszk eredetű épülete a Forum északi sarkán van. Két egymás fölötti helyiségből áll, az alsóban van egy forrás, azért a régészek úgy gondolják, hogy tulajdonképpen a hegybe vájt kút volt. Hirhedt börtöne volt ez a régi Rómának, innen csak a vesztőhelyre vitt az út. Régi hagyomány szerint Szent Péter és Szent Pál is itt élték utolsó napjaikat; a legenda szerint a forrás is Szent Péter imájára fakadt a börtönben, mert az apostol meg akarta keresztelni örét. I. Szilveszter pápa Konstantin császár kérelmére a két apostolfejedelem tiszteletére szentelte a helyet.

A MAGYAR KATOLIKUS PAPOK ÉS
HÍVEIK BESZERZÉSI FORRÁSA AZ

ECCLESIA SZÖVETKEZET

Budapest, V., Ferenciek-tere 7

Hitbuzgalmi és teológiai könyvek	Rózsafüzérek
Ima- és misekönyvek	Kegyszerek és kegytárgyak
Egyházi ruhák és fehérneműk	Reverendaszövetek és kellékek
Templomfelszerelési tárgyak	Miseruhaselymek és tartozékok
Szertartási edények	Egyházi vászonáru méterben
Templomgyertyák	Szentképek és festmények
Szobrok és plakettek	Egyházi és számadási nyomtatványok
Feszületek	

*A megrendelt árukat készpénzfizetés ellenében vagy
utánvéttel szolgáljuk ki*